

DIENST

Ambtsdragers als wegwijzers

Ouders zijn handen van God

Eenzaam, maar toch verbonden?

Uitdagingen van het ouder worden

59e jaargang nummer 1

voorjaar
2011

In dit nummer

Redactioneel
Plannen (2x)

Anne Jan Kruizinga

Gemeente, ambt en leiderschap (1)

Kees de Ruijter

Ambtsdragers als wegwijzers

Pastoraat en opvoeden

Maria Vermeulen

Ouders zijn handen van God

Bijbel op bezoek

Theo Basoski

"Ga zelf maar kijken"

Eenzaamheid

Peter van de Kamp

Eenzaam, maar toch verbonden?

Pastoraat en diaconaat

Derk Jan Poel en

Marijke Harmanny

Uitdagingen van het ouder worden

Diaconaal Steunpunt

Derk Jan Poel

Vernieuwde handreiking financiële
ondersteuning

Column

Lenze L. Bouwers

Op naar de vereniging

Kerkrecht

Kornelis Harmannij

"Het is verder een heel gelovige jongen"

Eindredactie: Jacqueline van der Ziel

DIENTST

59e jaargang
nummer 1
voorjaar 2011

DIENTST geeft concrete toerusting en ondersteuning, gericht op de dagelijkse praktijk in de gemeente, ten behoeve van bijzondere pastorale en/of diaconale taken in de gemeente. DIENTST richt zich op ambtsdragers, predikanten, kerkelijk werkers en het gemeentepastoraat/diaconaat binnen de gereformeerde kerken (vrijgemaakt).

Redactie:

Henk Geertsema, Zwolle
Peter van de Kamp, Zwolle
Anne Jan Kruizinga, Hardenberg, eindredacteur
Derk Jan Poel, Meppel
Jacqueline van der Ziel-Visser, Zwolle

Redactiesecretariaat:

Ebel Geertsema
Kameelvlinder 16
3822 AR Amersfoort
Telefoon: (033) 480 16 60
E-mail: ebel@geertsema.com

Administratie:

J.A. Kieft-Boersema
Catharinadaal 33, 6715 KA Ede
fax (084) 716 54 15
E-mail: administratie.dienst@kiefte.net

Nieuwe abonnees en adreswijzingen dienen **schriftelijk** aan de administratie doorgegeven te worden.

Betaling van abonnementsgeld te voldoen na ontvangst van acceptgiro of factuur.

Abonnementsprijs: € 7,20 per jaar.

Gironummer 4921087
t.n.v. Stichting Dienst, Ede

Artikelen uit Dienst zijn opgeluidsdrager beschikbaar voor mensen die een leeshandicap hebben.
Info: Stichting De Luisterpost / Bralectah, Zwolle
(038 - 427 04 48). E-mail: info@luisterpost.nl
ISSN 0167 - 2401

Artikelen in Dienst zijn digitaal
beschikbaar via de website:
www.blad-dienst.nl

Redactioneel Plannen (2x)

Anne Jan Kruizinga

In de afgelopen periode heeft de redactie van Dienst zich gebogen over de vier uitgaven die D.V. in 2011 zullen gaan verschijnen. We hebben plannen gemaakt en we hebben ook geprobeerd om onze plannen in te plannen over deze vier nummers. Sterker nog: er staat zelfs al wat gepland voor 2012....

Laat ik in dit eerste Redactioneel van dit jaar een tipje van de sluier oplichten.

Na zoveel positieve reacties van onze vaste lezers (en anderen !) op het themanummer over 'Armoede', willen we ook dit jaar een themanummer samenstellen. Dit jaar sluiten we aan bij een conferentie die in november 2010 in Amersfoort is gehouden over 'Kerkverlating'. Zowel de organisatoren, als de sprekers en een aantal workshopleiders hebben ons inmiddels toegezegd om aan de totstandkoming van dit nummer te willen meewerken. Zoals het er nu uitziet, wordt het weer een echt bewaarnummer.

Column

Wat ook terugkeert, is een vaste column. Na de vorige serie columns hebben we bewust even gekozen voor een 'column-pauze'. We verwachten dat het op deze manier voor de lezer gemakkelijker is om over te schakelen naar een andere schrijver met weer een geheel eigen stijl. We hopen dat u de columns van Lenze L. Bouwers met plezier zult lezen en dat ze u tot nadenken stemmen. Theo Basoski, predikant in Groningen-West, zal dit jaar 'Bijbel op bezoek' verzorgen. En daarnaast natuurlijk tal van onderwerpen die passen in het blad Dienst met als doel om de werkers binnen de kerk toe te rusten voor dit mooie werk.

Onderzoek

Dit is ook een goed moment om nog even terug te komen op wat ik ongeveer een jaar geleden heb geschreven. We hebben u toen beloofd dat wij het jaar 2010 zouden gebruiken voor een onderzoek naar de doelmatigheid en de leesbaarheid van het blad Dienst. Een onderzoek dat onder verantwoordelijkheid van 'de eigenaar' van dit blad, het Comité voor de Centrale Diaconale Conferentie (CCDC), zou worden uitgevoerd. Het onderzoek zou zich vooral toespitsen op de volgende vragen: a) voor wie schrijven we Dienst; b) wat willen we met Dienst bereiken; en c) is de manier waarop we dat doen nog wel 'bij de tijd'.

De kans is groot dat u in het afgelopen jaar heeft gemerkt dat alle kerken zijn aangeschreven om een vragenlijst in te vullen. Zowel met de respons als met een aantal uitkomsten zijn we zeer tevreden. Het liet ons onder meer zien dat het blad een goede ingang heeft binnen de kerken en dat de artikelen door de lezers worden gewaardeerd. Waar we nog geen antwoord op hebben, is de vraag of de manier van uitgeven nog wel van 'deze tijd' is. Met die vraag stoeien we verder. Dit voorjaar staan daarover al weer een aantal vergaderingen op onze agenda. Kortom: als de Here het ons geeft dan kunt u ook in Zijn jaar 2011 weer vier nummers van ons tegemoet zien.

Serie: Gemeente, ambt en leiderschap

Peter van de Kamp

In deze nieuwe jaargang van Dienst gaan we aan de slag met een serie artikelen over gemeente, ambt en leiderschap. Als redactie merken we dat er in de praktijk van gemeente-zijn de nodige vragen leven bij het 'fenomeen' ambtsdrager. Wat is het typisch eigene van een ambtsdrager (in een kerkelijke praktijk waar ook vrouwen veel werk verzetten, maar we ervoor oppassen om hun werk ambtelijk te noemen)? Ook kennen we inmiddels de 'kerkelijk werker': niet zozeer een ambtsdrager, maar iemand 'die ervoor geleerd heeft' (professional). Dat roept de vraag op hoe en wanneer iemand dan ambtsdrager wordt.

Een belangrijke vraag is daarmee (afgezien van de vraag naar het eigen profiel van de afzonderlijke ambtsdragers: ouderling, diaken, predikant): kunnen we iets zeggen over Gods bedoeling met ambtsdragers in de kerk?

Een wat andere invalshoek is dat onze kerkelijke formulieren (zoals het bevestigingsformulier voor ambtsdragers) het ambtelijke werk typeren als 'leiding geven'. Bij het ambt gaat het om (kerkelijk) leiderschap, terwijl in de samenleving om ons heen leiderschap ook een belangrijk thema is. De vraag is dan ook: wat is leiderschap en is er een leiderschapsprofiel te geven om naar ambten te kijken?

Het eerste artikel ('Ambtsdragers als wegwijzers') wordt verzorgd door Kees de Ruijter, hoogleraar praktische theologie in Kampen. In zijn vakgebied wordt nagedacht over de activiteiten van de kerk (zoals prediking en pastoraat) en bezinning op het werk van ambtsdragers hoort daar onlosmakelijk bij.

Het tweede artikel zal geschreven worden door Ad van der Lugt, die een eigen adviesbureau heeft op het gebied van het adviseren, trainen en begeleiden van (management)teams en individuele medewerkers binnen (professionele) organisaties. Hij zal het thema leiderschap bespreken.

Het derde artikel zal ik zelf voor m'n rekening nemen. Dan gaat het om de vraag wat er vanuit het eigene van het ambt te zeggen valt over de taak en het werk van ambtsdragers.

Het vierde artikel zal verzorgd worden door Hanno Cramer, verbonden aan het Centrum Dienstverlening Gereformeerde Kerken. Hij zal vanuit het thema leiderschap naar het reilen en zeilen van de ambten kijken.

Gemeente, ambt en leiderschap (1) Ambtsdragers als wegwijzers

Kees de Ruijter

Gemeente onderweg naar Gods Koninkrijk

Ambten zijn bedoeld om de gemeente de weg te wijzen van het komende Koninkrijk. Daarmee is aangegeven waar het ambt in de kerk voor staat. De gemeente van Christus zoekt het Koninkrijk van God en gaat de weg die daarbij hoort. Maar dat is geen vrije zoektocht die alle kanten op kan gaan. Er is een weg die God wijst en Hij gebruikt mensen als wegwijzers. Zo leert de Bijbel ons tegen ambtsdragers aan te kijken.

Nu kun je wel stoer met het antwoord beginnen. Maar voor de zekerheid is het ook wel handig om na te gaan: wat was de vraag eigenlijk? We willen in deze serie in een paar stappen nadenken over de ambten zoals we die in de kerk kennen. Een logische stap is dan dat je begint met de vraag: wat is een ambt eigenlijk? Dat was de vraag die mij werd voorgelegd. De bedoeling is dan niet direct om tot een soort definitie te komen. Die zijn er in de loop van de eeuwen genoeg gegeven. Maar achter zo'n definitie gaan vaak weer zoveel keuzes schuil, dat je die ook nog eens apart moet verantwoorden.

De bedoeling van de vraag lag nog wat dichter bij de bron. Eigenlijk gaat het om de vraag: als je de Bijbel leest, wat voor bedoeling kan God dan hebben met de instelling van ambten in de kerk? In dit artikel schets ik in hoofdlijnen hoe ik het antwoord heb gezocht. Belangrijke elementen daarbij:

1. Hoe lezen we de Bijbel als we zoeken naar regels voor de ambten?
2. Welk beeld krijgen we uit het Nieuwe Testament van de ambten?
3. Welke bedoeling wordt zichtbaar in de gave van het ambt?
4. Welke plaats heeft het ambt in de gemeente?

1 De Bijbel lezen met het oog op de ambten

Vertrouwde praktijk

Stel je de vraag *wat is een ambt* dan lijkt dat redelijk eenvoudig. Wij kennen er in de kerk drie: ouderling, diaken, predikant. Je zit met je gedachten dus al gauw bij de kerkenraad (met diakenen). Vervolgens zoek je naar een soort grootste gemene deler van die drie. Het antwoord dat je dan vindt, zal dan vast wat opleveren.

Toch is het bij nader inzien wat ingewikkelder. Dat blijkt wel in de praktijk. We kennen sinds een jaar of wat namelijk ook cateche-

ten en pastorale werkers. En er zijn gemeenten die missionaire werkers aanstellen. Zijn dat dan eigenlijk ook ambten? De taken die zij hebben werden eerst vaak door één van die drie ambtsdragers waargenomen. En dat we er nu speciale werkers voor hebben, komt vaak doordat zij er niet genoeg energie in kunnen steken. (En misschien ook wel doordat er wat meer deskundigheid gewenst werd.) Met een grootste gemene deler van de drie zijn we dus niet klaar.

Intussen is het zelfs nog wel wat ingewikkel-

der. Want tot nu toe ging de aandacht vooral uit naar de ambtsdragers (of werkers) zoals wij die vandaag kennen. Maar in hun taakopvatting zit heel veel dat door de jaren heen zo gegroeid is. En wat groeit verandert! Om een voorbeeld te noemen: de sociale bewustwording vanaf de zestiger jaren heeft veel invloed gehad op het pastoraat in de gereformeerde kerken. Er kwam aandacht voor gespreksvoering en relationeel optreden. En sindsdien ligt het zwaartepunt voor veel ouderlingen in hun pastorale wijkwerk. De ouderlingen aan het begin van de twintigste eeuw dachten daar doorgaans anders over.

Sterker nog, als de apostelen vandaag even om de hoek konden kijken in een gereformeerde kerk zouden ze in de ambten veel nieuwe dingen aantreffen. Een dominee kenden ze sowieso al niet. En diakenen hadden in die eerste eeuw een taak die veel meer met de liturgie verweven was dan vandaag.

Kortom: als je vraagt *wat is een ambt* moet je wel even de ruimte nemen om los te komen van de praktijk zoals die bij ons gegroeid is. Zoek het antwoord niet eerst in de ambten zoals wij die kennen. Neem de moeite om even wat verder te kijken. Wie weet ontdekken we nog eens iets dat ons verder kan helpen.

Correctie

Ik sta er nog even apart bij stil dat we ons blikveld niet moeten laten bepalen door de praktijk zoals die ons vertrouwd is. Dat il-

lustreer ik aan het bekende voorschrift dat Paulus geeft aan Timoteüs: 'Oudsten die goed leiding geven, moeten dubbel worden beloond, vooral degenen die zich veel moeite geven voor de prediking en het onderricht' (1 Tim. 5:17). Als je dat leest met de ogen van

vandaag denk je al gauw: o, dat is dus de predikant bij ons. Er is ook een bevestigingsformulier, dat bij deze tekst laconiek opmerkt: 'De laatsten noemen wij Dienaren des Woords'. Maar lezing van wat Paulus heeft geschreven, wijst bij nader inzien mis-

schien wel in een andere richting. Dit is geen onderscheid tussen 'algemene' oudsten en oudsten met de speciale taak van prediking en onderricht. Waarschijnlijk hebben alle oudsten die taak gehad. Maar er waren er die zich daarin bijzondere moeite gaven. Ze hadden dus een zwaardere taaklast. Je zou een vergelijking kunnen maken met het verschil tussen full-time en part-time werkers. Dit voorbeeld illustreert nog maar weer eens hoe gemakkelijk wij onze vertrouwde overtuigingen en aannames 'inlezen' in de bijbeltekst. De horizon van de Bijbel en onze eigen horizon zijn zo gaan samenvallen. Op zich is dat natuurlijk prachtig. Maar terugvragen naar de oorspronkelijke bedoeling van het bijbelse verhaal over de ambten kan soms ook leiden tot de conclusie dat onze horizon redelijk beperkt is door allerlei praktische en historische ontwikkelingen en beslissingen.

Het bijbelse plaatje kan in dat geval een goede correctie betekenen op onze praktijk.

Wij lopen gevaar onze situatie in de Bijbel in te lezen

2 Een bijbels beeld van de ambten

Bonte staalkaart

Intussen is het tijd voor een schets van dat bijbelse plaatje, al is het maar op hoofdlijnen. En wat dan meteen opvalt, is de bonte variatie in dat plaatje. De apostolische tijd geeft

een heel wisselend beeld te zien van ambten en taken in de gemeente.

Om te beginnen had natuurlijk het apostelambt een unieke plaats. Ooggetuigen van de

opgestane Christus waren zij. Zo komen we ze in heel het NT tegen. Op hun getuigenis zijn we aangewezen voor het evangelie van Christus (zie bv. 1 Kor. 15). Hoe uniek hun plaats is, zien we als hun namen verschijnen op de fundamenten van het nieuwe Jeruzalem (Openb. 21:14). Zo fundamenteel is hun werk dus voor de kerk.

Al in de tijd van de apostelen ontstaat er een grote diversiteit aan taken en we krijgen ook de indruk dat voor diverse van die taken ook functies ingesteld waren. Daarmee bedoel ik dat er sprake was van iemand die met de geregelde uitvoering van een bepaalde taak belast was. Soms gebeurde dat in een speciale situatie (Hand. 6), soms lijkt het om een meer geregelde en breder bekende functie te gaan (bv. de evangelist). Op basis van de Schriftgegevens is dat lang niet altijd met zekerheid te stellen.

Ik noem uit het NT de 'Zeven', die in Handelingen 6 werden aangesteld. In eerste instantie krijgen zij als taak dat ze zorg dragen voor de gemeenschappelijke maaltijden. Maar al gauw blijkt dat van deze zeven bijvoorbeeld Stefanus en Filippus toch ook verkondigende taken hadden. Filippus bedient zelfs de doop (Hand. 6-8).

Vervolgens komen we in het NT een heel spectrum aan taken tegen. Op een rijtje gezet in ieder geval profeten, evangelisten, herders, leeraars, oudsten, opzieners, weduwen. Zulke lijsten met ambten zijn onder meer te vinden in 1 Korintiërs 12:28 v.v. en Efeziërs 4:11.

Het is bij elkaar inderdaad niet minder dan een bonte staalkaart, waar - ook bij nader inzien - geen regelmatig patroon in te ontdekken valt.

Duidelijke trend

Bij zo'n gevarieerd beeld lijkt het er op dat we met het ambt dus alle kanten op kunnen. Toch is dat te kort door de bocht. Want hoe divers het beeld ook is, er is één ambt dat er toch wel duidelijk uitspringt. Dat is het ambt van oudste.

Dat komt vooral doordat dit ambt als enige een algemene regel mee heeft gekregen. Terwijl er in de apostolische kerk sprake was van een grote verscheidenheid aan gaven, taken en ambten, is de oudste in alle gemeenten terug te vinden. Kennelijk is dat de grote constante geweest in die eerste eeuw van de kerk.

Heel duidelijk vinden we dat in Handelingen 14:23, waar beschreven wordt dat Paulus en Barnabas op hun zendingsreis in elke plaats 'oudsten aanstellen'. Als een gemeente gesticht en geplant is, komen er oudsten aan wie de geestelijke leiding opgedragen wordt. Kennelijk is dat niet toevallig alleen maar een werkwijze van Paulus en Barnabas. Ook Titus, een voorganger van de 'volgende' generatie krijgt diezelfde opdracht mee. Hij moet op Kreta in elke stad oudsten aanstellen (Titus 1:5).

Het NT biedt een staalkaart aan taken en functies in de gemeente

Zet je die gegevens op een rijtje dan wordt hier duidelijk een trend zichtbaar. Maar dat niet alleen. Die trend fungeert ook als een

norm voor de structuur van de gemeenten. Het is echt een voorschrift geworden. Kennelijk was dat de regel die de apostelen de kerk leerden, dat in elke plaats oudsten aan de gemeente werden gegeven.

Binnen het bijbelse plaatje ontdekken we in de staalkaart van ambten en functies een duidelijke rode draad: de oudste. Die is de constante factor in het geheel.

En de diaken dan?

Met opzet heb ik tot nu toe alleen de oudste genoemd als het centrale ambt dat het NT ons tekent. Maar dat roept de vraag op naar de diaken. Die komt toch ook naar ons toe vanuit de Bijbel. Dat klopt, maar op een veel minder prominente manier dan de oudste.

Je kunt rustig zeggen dat de Schriftgegevens op dit punt veel minder duidelijk zijn en in ieder geval weinig uitgesproken. Wat we te zien krijgen van het diakenambt is maar heel miniem. In Handelingen komen we de diaken bijvoorbeeld nergens tegen (dus ook in Hand. 6 nog niet!). Paulus noemt hen in de aanhef van zijn brief aan de Filippenzen (Fil. 1:1). Maar opvallend genoeg heeft de NBV ze daar niet eens aangeduid als diakenen maar als 'dienaren', wat inderdaad de directe betekenis van het woord goed weergeeft. Het lijkt daar trouwens wel om een duidelijk aanwijsbare groep te gaan. Verder formuleert Paulus tegenover Timoteüs de vereisten waar een diaken aan moet voldoen (1 Tim. 3). Kennelijk fungeerde er iets als een diakenambt. Maar wat hun taak was, wordt daar, maar ook in de rest van het NT niet duidelijk. Met deze twee teksten is de oogst aan Schriftgegevens over de diaken al weer compleet.

De oudste vormt in de hele Bijbel de rode draad in de ambten

Het lijkt er bovendien op dat alleen de oudste echt vanaf het begin een vaste plaats kreeg in de structuur van de gemeente. En het ziet er naar uit dat de diaken pas later op het toneel verschenen is. Dat roept voor sommigen op zich al de vraag op of we wel over een diakenambt kunnen spreken. Je zou ze dan meer algemeen als helpers (van bijvoorbeeld de ouderlingen) ten dienste van de gemeente kunnen beschouwen. Maar die vraag laat ik hier onbesproken.

Korte tussenbalans

Intussen is het tijd voor een korte tussenbalans. Wat we tot nu toe gevonden hebben, wijst er op dat de gemeenten vanaf de apostolische tijd een staalkaart aan taken en functies gekend hebben, die alle hun betekenis hadden voor de structuur en het geestelijk leven van de kerk. Binnen dat geheel komt één ambt met kracht naar voren: de oudste heeft in elke gemeente een centrale plaats. Daarnaast lijken de diakenen een min of meer herkenbare taak gehad te hebben, maar welke dat precies is, kunnen we vanuit de Bijbel niet gewaar worden. Vanuit dit vertrekpunt wil ik nu heen werken naar de vraag wat nu de bedoeling geweest is van het (dat) ambt.

De diaken is pas later op het toneel verschenen

3 Betekenis van het bijbelse ambt

Doorgaande lijn

Het is de moeite waard om gewoon eens alle bijbelplaatsen uit het NT rond de oudsten op een rijtje te zetten. Al snel valt daarbij iets bijzonders op. Vanuit de praktijk van ons kerkelijk leven associëren we een oudste al

gauw met de ouderling, zoals die bij ons op bezoek komt. Een Oudtestamentische kleur heeft het woord daarbij nauwelijks voor ons. Maar nauwkeurig lezen van het NT verandert dat beeld.

Er zijn een kleine dertig bijbelplaatsen in het

NT waar van oudsten sprake is. Daarvan zijn er niet minder dan twaalf die spreken over de oudsten in de hemel (in Openbaring). Maar het kan daar niet de bedoeling zijn dat ze hun hemelse plaats ontvangen hebben alleen namens de christelijke gemeente. Ze lijken ook namens de stammen van Israel hun plaats rond de troon in te nemen (Openb. 5). In ieder geval lijken de 24 oudsten daar representanten van Gods complete verlore mensheid uit oude en nieuwe bedeling. Dat de typering 'oudsten' daarvoor gebruikt wordt, lijkt in ieder geval een aanduiding te zijn van een diepe gemeenschappelijkheid in hun functie. Daar komt nog eens bij dat in het boek Handelingen het woord 'oudste' door elkaar gebruikt wordt voor degenen die (samen met de hogepriesters) leiding gaven aan het Joodse volk (bv. Hand. 25: 15) en voor de leiders van de christelijke gemeenten die gesticht werden (bv. Hand. 15:2). Er is kennelijk wel iets zeer gemeenschappelijks in hun taak, dat voor beiden diezelfde naam geschikt was. Op basis van de bijbelverhalen lijkt dat de geestelijke leiding van het volk en de gemeente te zijn. Het mag de oudsten in de gemeente dus sterk aanspreken dat er een vanuit het OT doorgaande rode draad zichtbaar wordt in hun taak ten opzichte van Gods volk.

Opziener

De oudste in het NT wordt ook vaak opziener genoemd (bv. 1 Tim. 3:1,2 en Titus 1:7). Nauwkeurige lezing van het NT lijkt er op te wijzen dat de opziener vooral de leiding had in de afzonderlijke huisgemeente die doorgaans deel uitmaakte van een grotere kerk. De aanduiding 'oudsten' heeft doorgaans betrekking op de raad van een kerk als geheel in een bepaalde plaats. Dat onderscheid als zodanig is hier nu niet van belang. Wel is de aanduiding 'opziener' opnieuw een

duidelijke typering van de taak en betekenis van het oudstenambt: zij moeten toezien op de gemeente (vgl. Hand. 20: 28).

Geestelijke leiding

Het woord 'leiding' viel al. In de Bijbel valt het ook geregeld in verband met de oudsten. Soms met zoveel woorden (1 Tim. 3 en 5), vaker aangeduid door de verantwoordelijke plaats die de oudsten ten opzichte van de gemeente innemen. Zij nemen belangrijke beslissingen (Hand. 15, 16) en vormen kennelijk samen een 'raad' van de gemeente (Hand. 20, 21; 1 Tim. 4:14).

(Ik noteer hier kort dat de oudsten van Jeruzalem misschien niet helemaal gelijk te stellen zijn met de oudsten van de andere christelijke gemeenten. Met name Hand. 15 lijkt hier op te wijzen, waar in Jeruzalem besluiten genomen worden die ook voor andere gemeenten gelden. In het kader van dit artikel laat ik dit element hier onbesproken.)

Natuurlijk ligt er in de leiding van de gemeente een zeker bestuurlijk (organisatorisch) element (Hand. 11:30). Maar in alles wordt duidelijk dat het een leiding is in de geestelijke zin van het woord. De oudsten geven leiding met het Woord (1 Tim. 4: 14, 5:17) met gebed (Jak. 5: 14) en met het voorbeeld van hun leven (1 Pet. 5: 3). In dit verband is heel treffend de vermaning van Paulus aan de oudsten van Efeze: "Zorg voor uzelf en voor de hele kudde waarover de Heilige Geest u als herder heeft aangesteld" (Hand. 20:28). Zonder de zorg van oudsten voor zich zelf zal de zorg voor de kudde op niets uitlopen. Het typeert geestelijke leiding als een zorg die bij de ambtsdrager zelf begint en als zodanig het trekkende voorbeeld voor de gemeente vormt.

Geestelijke leiding begint bij de ambtsdrager zelf

4 Ambt en gemeente

Lichaam van Christus

Tot nu toe was de focus sterk op het ambt van de oudste gericht. Maar het ambt is er niet om zich zelf. Het gaat om de gemeente, dat is de duidelijke strekking in alle genoemde Schriftplaatsen van Handelingen tot Openbaring. Het valt bijvoorbeeld op dat Paulus nooit brieven schrijft aan de kerkenraad van de gemeente. Hij schrijft aan de gemeente. Je zou die brief vandaag dus bij wijze van spreken meteen kunnen afdrukken in het kerkblad. (We komen dan ook dingen tegen, die geen kerkenraad in het kerkblad zou zetten!) Dat leert ons dan wel meteen grondig na te denken over de verhouding tussen ambten en gemeente. Voor Paulus is steeds het vertrekpunt: "U bent het lichaam van Christus". Dat zegt de Heer zelf tegen Zijn gemeente. En in de Schrift worden de ambten vervolgens ingetekend binnen dat lichaam.

Nadenken over het ambt begint dus in feite bij het lichaam van Christus en zo bij Christus zelf. Dat is de kern van de brief aan de Korintiërs, waar Paulus Christus tekent en 'die gekruisigd'. Hij geeft Zijn lichaam om te worden verbroken. En daar waar de gemeente de dood van haar Heer verkondigt aan de tafel, daar leert zij het lichaam te onderscheiden. Daar gebeurt namelijk het wonder dat allen die deel hebben aan het ene brood nu ook samen het lichaam van Christus vormen. Binnen dat lichaam worden de gaven van de Geest zichtbaar (1 Kor. 12). Het valt op dat ambten binnen dat geheel van de gaven

genoemd worden (1 Kor. 12: 28). Je zou over de structuur van de gemeente binnen het NT dus liever moeten spreken als een gavenstructuur dan een ambtelijke structuur. Binnen die structuur is het ambt één van de gaven. Een gave die slechts aan sommigen geschonken is. Want net zo goed als niet iedereen gaven van genezing heeft, kan niet iedereen leiding geven.

Paulus schrijft nooit brieven aan de kerkenraad maar aan de gemeente

Weg van vallen en opstaan

Op deze manier kan des te duidelijker worden dat het niet gaat om de ambten op zich. Het gaat om de gemeente, dat is de duidelijke strekking in alle genoemde Schriftplaatsen van Handelingen tot Openbaring. Maar ook de gemeente is er niet om zich zelf. Als zij lichaam van Christus heet, wordt duidelijk dat het in heel haar bestaan gaat om Christus en Zijn eer. Om dat nader aan te duiden, kies ik voor het bijbelse beeld van het Koninkrijk. Het OT laat al duidelijk zien dat God werkt aan een Koninkrijk van priesters (Ex. 19:6). De weg daar naar toe is een weg van vallen en opstaan geweest. Een weg van glans in Davids zoon Salomo en een weg van smaad in het vervallen van Davids huis.

Het ambt is een van de gaven in de gemeente

Pas met de komst van Jezus Christus, Zoon van David, komt het Koninkrijk dichtbij (Matt. 4:17). In Hem als de Koning is het rijk zelfs al gekomen. Maar nog niet ieder is tot Hem gekomen. Daarom is de gemeente nog steeds onderweg. Om Zijn eer als de Koning gaat het en om Zijn Koninkrijk als heerschappij over wie van Hem zijn. Op weg naar dat

Koninkrijk van priesters (Openb. 5:10) is de gemeente van nu de (voorlopige) koninkrijksgemeenschap (1 Pet. 2: 9). Hij leidt haar op de weg daar naar toe (Openb. 7:17) en schakelt daarvoor mensen in die in zijn naam herder mogen heten (1 Pet. 5:4).

Conclusies

Op basis van wat we in de Bijbel vinden kunnen we de volgende conclusies trekken:

1. Gods werk in de gemeente staat in het teken van het komende Koninkrijk.
2. Hij geeft in de gemeente gaven die de

werkelijkheid van Christus' genade realiseren.

3. Eén van die gaven is het ambt (zijn de ambten).
4. Ambten zijn bedoeld om geestelijke leiding te geven aan de gemeente.
5. Beslissend voor het ambt is dan ook de plaats van de ambtsdrager: hij gaat voor op de weg van Christus.

Samengevat: Ambten zijn bedoeld om de gemeente de weg te wijzen van het komende Koninkrijk.

Stichting Zo'n vakantie

Stichting Zo'n Vakantie bemiddelt in vakanties voor broeders en zusters die om financiële redenen niet op vakantie kunnen!

Heeft u een vakantiewoning of caravan die u in het hoogseizoen één of meerdere weken kosteloos aan hen ter beschikking wilt stellen?

Denkt u zelf voor bemiddeling in aanmerking te komen?

Wilt u ons werk met een gift steunen? Ons gironummer is: 2698303.

Voor meer informatie of folder + aanmeldingsformulier:

Stichting Zo'n vakantie
p/a Burg. Vos de Waelstraat 2, 8011 AT ZWOLLE
zonvakantie@gbouw.nl, tel. 038 – 420 16 29

Bijbel op bezoek

"Ga zelf maar kijken"

Johannes 1:46

Theo Basoski

In Groningen-West met veel studenten word ik gedwongen om over vragen na te denken die de mijne niet (meer) zijn. Probeer op de vragen die gesteld worden maar eens een antwoord te geven. Op veel vragen kun je ook niet zo maar antwoorden; of omdat er geen antwoord is of omdat het wel heel goedkoop zou zijn om meteen een antwoord klaar te hebben. Daar komt nog bij dat antwoorden in veel gevallen als mogelijkheden worden aangemerkt "O, zo kun je er ook over denken".

Van mond op mond gaat het verhaal verder: 'Wij hebben de Messias ontmoet'. De kring van leerlingen wordt groter. Van horen zeggen worden mensen in contact gebracht met Jezus. Johannes de Doper ontmoet Jezus en de volgende dag neemt hij zijn leerlingen mee naar Jezus. Eén van hen neemt vervolgens zijn broer mee, weer een ander vertelt het door aan een vriend 'Wij hebben de Messias gezien'. En zo vertelt Filippus aan zijn vriend Natanaël dat hij de Messias heeft gezien.

Kritische vragen

Natanaël is afwijzend, hij stelt kritische vragen en laat zich niet makkelijk overtuigen. En dan valt mij de houding op van Filippus. Filippus doet wat ik geneigd ben niet te doen. Ik had er allerlei argumenten tegen aan gegoooid die reden zijn om aan te nemen dat ik de Messias wel had gezien. Maar Filippus doet een stap opzij en zegt: 'Ga zelf maar kijken'. In het ambtswerk loop je voortdurend tegen je eigen grenzen aan, tegen je beperkingen. Wij zijn soms geneigd om heel lang door te discussiëren en slepen er van alles bij om de ander maar te overtuigen. Daardoor kunnen wij te lang tussen Jezus en de ander in blij-

ven staan. Waarom hebben wij niet altijd de vrijmoedigheid om de mensen die zoekend zijn uit te nodigen om zelf eens te gaan kijken, om zelf eens in de Bijbel te lezen om zo Jezus aan het werk te zien en te horen preken? Het Woord van God doet zijn werk wel, Jezus zelf heeft overtuigingskracht genoeg.

Mensen bij Jezus brengen

Ik vergeet dat zo snel als er zo veel nadruk wordt gelegd op communicatie en presentatie. Nu moeten we daar ook serieus mee om gaan. Maar uiteindelijk moeten wij mensen bij Jezus brengen. Uiteindelijk is Hij degene die overtuigt. En niet met rationele argumenten, Hij overtuigt ons hart. Heb het lef om heel gewoon te zeggen: "Ga zelf maar kijken".

Wat gaat Jezus hier machtig en liefdevol te werk. Wij hoeven een kritische houding niet per se af te keuren. Jezus ziet het hart van Natanaël en weet dat hij oprecht aan het zoeken is. Wat geweldig dat Jezus ons kent, dat Hij weet waar we uithangen en waar we ons druk om maken. Als we Hem zo aan het werk zien, zo overtuigend, laten we het dan vertellen: 'Wij hebben de Messias gezien: ga zelf ook maar kijken!'

Pastoraat en opvoeden

Ouders zijn handen van God

Maria Vermeulen

Behoeftte aan ondersteuning vanuit christelijk geloof

Praten met ouders over (geloofs)opvoeding vereist enige kennis van opvoeden en vaardigheden in het praten met ouders. Ouders zijn in hun kinderen enorm kwetsbaar. Daarom is in het bespreekbaar maken van opvoedzaken behoedzaamheid en zorgvuldigheid geboden. Vanuit SGJ Christelijke Jeugdzorg bieden we ouderlingen, diakenen en andere pastoraal werkers handvatten om ouders binnen de kerkelijke gemeente toe te rusten. Dit artikel geeft een impressie van de kennis die we overdragen binnen de training 'Pastoraat en Opvoeden'.

Binnen het Koninkrijk van God zijn ouders de belangrijkste dienaars. De Here God gebruikt bij uitstek de intieme relatie tussen ouders en kinderen om Zijn Koninkrijk uit te breiden. Maarten Luther zei het al: "Ouders zijn de handen van God". Ouders zijn de belangrijkste personen om aan kinderen te laten zien wat een leven vanuit het Evangelie concreet inhoudt in het leven van alledag. In de Bijbel roept de Here God juist opvoeders op de boodschap van Zijn heil, van generatie op generatie, door te geven. Opvoeden vanuit het geloof is een evangeliserende opvoeding. Als ouders de handen van God zijn, dan verdienen zij het om gewaardeerd, gekoesterd en - daar waar nodig en daar waar mogelijk is - geholpen te worden. Allereerst binnen de kerkelijke gemeente zelf. Dat betekent dat binnen de kerkelijke gemeente (geloofs)opvoeding een centraal thema behoort te zijn. Immers, bij elke doopdienst nemen niet alleen de ouders, maar ook de hele gemeente de verantwoordelijkheid op zich om alles in het werk te stellen het kind in te wijden in het Koninkrijk van God. Geloofsopvoeding is niet een onderdeel van

de opvoeding, een hoofdstuk apart. Geloofsopvoeding is verweven met de opvoeding zoals die zich in alle facetten voordoet.

Vraag: hoe wordt binnen uw gemeente gestalte gegeven aan de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de kinderen van de gemeente?

Opvoedonzekerheid!

Uit de achthonderd evaluaties van ouders die de oudercursus 'Opvoeden met hart en hoofd' (SGJ) hebben gevolgd, komt nadrukkelijk naar voren dat christenouders vooral behoefte hebben aan ondersteuning bij het concreet maken van de opvoeding vanuit het christelijk geloof.

Er is in toenemende mate opvoedonzekerheid bij ouders te bespeuren. Onzekerheid die in de eerste plaats wordt gevoeld door een snel veranderende samenleving waar ouders eerst hun eigen antwoorden op moeten zien te vinden. Denk bijvoorbeeld aan de digitalisering en seksualisering van onze samenleving. Kinderen en jongeren in deze tijd groeien hiermee op

Ouders verdienen het om gewaardeerd en gekoesterd te worden

en ontwikkelen een heel ander referentiekader dan hun ouders. Ouders willen grenzen stellen, antwoorden geven en hun kinderen helpen om als christen deel uit te blijven maken van deze wereld. Dat vraagt van ouders voortdurende bezinning en toerusting. De kerkelijke gemeente vormt bij uitstek de plek waar vragen en onzekerheden op dit gebied aan de orde mogen komen.

Professionalisering

In de tweede plaats wordt opvoedonzekerheid bij ouders ook gevoed door een trend die als 'professionalisering van de gewone opvoeding' geduid kan worden. Ouders worden aan alle kanten gestimuleerd zo bewust en zo goed mogelijk op te voeden.

Tijdschriften voor moeders, een vakblad voor ouders, opvoedcursussen al dan niet digitaal, talloze websites en televisieprogramma's zijn er op gericht ouders te helpen bij de opvoeding. Enerzijds ervaren veel ouders deze vorm van opvoedondersteuning inderdaad als helpend. Anderzijds kan het juist averechts werken. Impliciet ervaren veel ouders de boodschap: 'Als het niet goed gaat met uw kind, ligt dat aan de opvoeding en dus aan de ouders'. Dit maakt ouders soms onnodig onzeker en faalangstig. Ouders durven niet meer vanuit hun intuïtie op te voeden.

Feit is dat ouders een netwerk nodig hebben, waar zij steun ontvangen en hun twijfels, onzekerheden en vreugden kunnen delen. De kerkelijke gemeente vormt een gemeenschap waar dit kan plaatsvinden. Doopkringen, opvoedkringen en opvoedcursussen die binnen kerken gegeven worden, zijn daar voorbeelden van.

Vraag: ervaren ouders binnen uw gemeente het feit dat zij christenouders zijn als complicerend of bevrijdend?

Ouders durven niet meer vanuit hun intuïtie op te voeden

Onverbreekelijke band

Kinderen worden niet als losse individuen geboren, maar worden altijd geboren in verbondenheid met voorgaande generaties. Inclusief de baten en lasten uit die voorgaande generaties. Dit gegeven vinden we ook terug in de Bijbel en wordt zichtbaar bij de kinderdoop. De Here God werkt door generaties heen. Hij wil Zijn verbond van genade - van generatie op generatie - doorgeven en bevestigen. Anderzijds: ook de gebrokenheid werkt vaak door generaties heen.

"Tot in het derde en vierde geslacht", zo lezen we in Exodus 20.

Ouders en kinderen hebben een biologische verbintenis met elkaar. Een verbintenis die nooit ongedaan gemaakt kan worden.

Ex-kinderen en ex-ouders bestaan niet. Deze onverbreekelijke band tussen ouders en kinderen maakt dat elk kind verlangt naar een goed contact met de eigen ouders. Dit verlangen is niet snel kapot te krijgen. Zelfs niet als kinderen emotioneel en/of lichamelijk te kort

komen. Kinderen willen hun eigen ouders kunnen vertrouwen. Soms tegen beter weten in. We noemen dit ook wel de zijsloyaliteit van kinderen naar ouders toe. Elke ouder is in de ogen van zijn of haar kind de 'liefste papa of mama van de hele wereld'. De liefde van kinderen naar hun ouders is de meest onvoorwaardelijke liefde die er is.

Ex-kinderen en ex-ouders bestaan niet

Puberteit

Ogenschijnlijk verandert dit als kinderen groter worden en in de puberteit komen. Jongeren lijken zich eerder tegen hun ouders te keren, dan dat zij zich met hen verbinden. Dit is echter vaak een wanhopige poging om uit het loyaliteitsconflict te komen van enerzijds de vriendengroep waar ze zich op moeten richten en anderzijds de ouders waar zij zich aan verbonden weten. De meest veilige relatie - die met de eigen ouders - heeft het daarbij het zwaarst te verduren.

Zoals elk kind verlangt naar een goed contact met de eigen ouders, zo verlangt ook elke ouder naar een goed contact met zijn of haar eigen kind. Dit is eigen aan de relatie zelf. In de Bijbel staan verschillende teksten waar de liefde van ouders wordt voorondersteld. Zo lezen we in Lucas 11 vers 11 en 12: "Welke vader onder jullie zou zijn kind, als het om een vis vraagt, in plaats van een vis een slang geven? Of een schorpioen, als het om een ei vraagt?"

Milde benadering

Er is geen enkele ouder die zich bij de geboorte van zijn kind voorneemt hem of haar een slechte jeugd te gaan bezorgen. Elk ouderhart verlangt er naar een goede ouder te zijn. In die zin bestaan er geen slechte ouders. Helaas zijn er wel ouders die slechte opvoeders zijn. Met alle schadelijke gevolgen van

dien. Deze ouders hebben geen veroordeling, maar vooral hulp nodig. In het belang van de betrokken kinderen. Kinderen vragen vanuit loyaliteit om een milde benadering van hun ouders. Opdat zij gesteund worden in hun diepgewortelde verlangen naar een goed contact met de eigen ouders. In die zin betekent het helpen van ouders, per definitie ook het helpen van de kinderen van die ouders.

Met ouders praten over opvoeden vraagt daarom allereerst om een milde en helpende gezindheid.

Vraag: Wat betekent een echtscheiding voor kinderen, in het licht van hun onvoorwaardelijke loyaliteit naar beide ouders?

Actief luisteren

Het ouderschap doortrekt alle facetten van het leven. Om deze reden mag het thema 'opvoeden' bij elk huisbezoek wel als vast onderdeel van het pastorale gesprek aan de orde komen. In plaats van de vraag: Hoe is het met de kinderen?, zouden huisbezoekers bijvoorbeeld de vraag kunnen stellen: Hoe gaat het met het (christelijk) opvoeden?

En daarbij de vraag zo stellen dat ouders zich uitgenodigd voelen om eerlijk hun vreugden, pijn, liefde en verdriet te delen. Het is een valkuil om te denken dat ouders vanzelf wel met vragen komen, als die aan de orde zijn. In de opvoeding zijn ouders kwetsbaar. Veel ouders voelen zich persoonlijk falen wanneer het met de kinderen niet gaat zoals zij zouden wensen. Ook of juist binnen kerkelijke gemeentes heerst nog vaak de cultuur van 'de vuile was niet buiten hangen'. Door vanuit de kerk de eerste stap te zetten in het delen van opvoedervaringen kan dit patroon doorbroken worden.

Kinderen hebben hun ouders onvoorwaardelijke lief

Vervolgens is het actief luisteren naar ouders één van de belangrijkste vaardigheden. Actief luisteren betekent eigen standpunten, voorraannames, meningen, gedachten en gevoelens tijdelijk 'parkeren' en er uitsluitend op gericht zijn om te begrijpen wat deze ouder in deze situatie ervaart en te vragen heeft. Luisteren betekent dan niet 'horen wat de ander zegt', maar: 'begrijpen wat de ander bedoelt'.

Ontvangstbevestiging

Een belangrijke deelvaardigheid bij actief luisteren, is ontvangstbevestiging geven. Bij een ontvangstbevestiging geeft u in uw eigen woorden weer wat u gehoord hebt. Meestal begint u dan met:

1. Dus als ik je goed begrijp, vind je....?
2. Dus je bedoelt dat....?
3. Klopt het, dat je eigenlijk wilt zeggen dat....?
4. Begrijp ik het goed dat je eigenlijk een vraag wilt stellen?

Om een ontvangstbevestiging te kunnen geven, is het van belang vooral te luisteren naar wat 'tussen de regels door' gezegd wordt. Door middel van een ontvangstbevestiging checkt u dan of u goed geluisterd hebt.

Benoemen van de ander

Actief luisteren betekent dat je de ander helpt met het verwoorden en ordenen van zijn gedachten, gevoelens, vragen en betekenissen. Het kan daarbij voor de ander helpend zijn om af en toe een spiegel voorgehouden te krijgen. Bijvoorbeeld:

1. Je komt nogal gespannen over.
2. Je ziet er moe uit, klopt dat ook?
3. Je kunt goed duidelijk maken wat je wilt.

Benoemen van jezelf

Het kan voor de ouder ook helpend zijn om te horen wat u als gespreksleider denkt of vindt. Of waarom u een bepaalde vraag stelt.

Dat maakt u transparant en daarmee geeft u veiligheid.

Bijvoorbeeld:

1. Ik heb het gevoel dat....
2. Ik stel die vraag omdat ik nog niet helemaal begrijp of...
3. Ik vind het knap dat je dit vertelt....
4. Ik waardeer het dat je mij in vertrouwen neemt....

Vraag: Wat zijn veel voorkomende belemmeringen in het actief luisteren?

Vijf dimensies

Bij het praten over (geloofs)opvoeding is het de kunst om wederzijdse openheid en eerlijkheid te creëren. Het stellen van de juiste vragen is daarbij van groot belang. Veel meer dan het geven van adviezen en antwoorden! Elke opvoedsituatie kun je benaderen vanuit vijf dimensies, te weten:

1. Feitelijke dimensie; zoals gezinsgrootte en economische situatie.
2. Psychologische dimensie; zoals persoonlijkheidskenmerken van gezinsleden of ontwikkelingsproblemen bij kinderen.
3. Dimensie van de interactie; zoals soort leiderschap van ouders of bondgenootschappen in het gezin.
4. Ethische dimensie; zoals de eerlijkheid van de relatie, balans in geven en ontvangen en de vraag of kinderen voldoende kind kunnen zijn.
5. Geestelijke dimensie; zoals de manier waarop de geloofsovertuiging zicht-

baar wordt in het dagelijks leven en het Godsbeeld.

Het is voor ouders helpend wanneer men vanuit het pastoraat de verschillende dimensies beurtelings kan aanboren. Het voert binnen de ruimte van dit artikel te ver om deze dimensies verder uit te werken. We beperken ons tot het aanreiken van een tiental vragen die u kunnen helpen om in het contact met ouders het gesprek op de geestelijke dimensie te brengen.

Voorbeeldvragen:

1. Op welke manier is God aanwezig in uw leven en uw manier van opvoeden?
2. Welk Godsbeeld geeft u mee of wilt u meegeven aan uw kinderen?
3. Waar denkt u aan bij de term 'geloofsopvoeding'?
4. Op welke manier krijgt christelijke opvoeding 'handen en voeten' in uw gezin?
5. Welke christelijke waarden en normen wilt u vooral overdragen?
6. Wat betekent de doopbelofte voor u?
7. Wat betekenen de termen schuld en vergeving voor u?
8. Op welke manier geeft u binnen de opvoeding blijk van een 'leven uit genade'?
9. Hoe denkt u dat uw kinderen merken dat God de eerste plaats heeft in uw leven?
10. Wat ziet u als de belangrijkste taak van christenouders?

Bij het stellen van deze vragen gaat het niet om zogenaamde goede of foute antwoorden. Het gaat er om dat ouders een denkduwtje krijgen in hun bewustwordingsproces: hoe voeden wij onze kinderen op en voeden we hen ook op zoals we dat voor ogen hebben?

PASTORAAT EN OPVOEDEN
WERKBOEK KERKELIJK WERKERS

Het thema 'opvoeden' mag bij elk huisbezoek aan de orde komen

Het gaat er om dat ouders in u een gesprekspartner vinden om gezamenlijk wettelijke vragen onder ogen te zien en samen een zoektocht door te maken die leidt naar de kern van christelijk opvoeden, namelijk aan moeders/vaders hand tot Jezus.

Maria Vermeulen is jeugdpreventiewerker bij SGJ Christelijke Jeugdzorg en auteur van de training 'Pastoraat en Opvoeden'.

De meest gestelde opvoedvragen zijn:

- media-gebruik
- geloofsopvoeding
- seksuele opvoeding
- druk of agressief gedrag
- ongehoorzaam gedrag
- kinderen met ontwikkelingsproblemen (bijvoorbeeld AD(H)D, PDD-NOS)
- pesten

Cursus 'Pastoraat en Opvoeden'

SGJ heeft de cursus 'Pastoraat en Opvoeden' ontwikkeld. Deze cursus bestaat uit vier bijeenkomsten waarin vooral communicatievaardigheden getraind worden die het gesprek met ouders over opvoeden kunnen bevorderen.

De cursus wordt op verzoek op elke gewenste locatie gegeven. Tevens via open inschrijving vanuit de verschillende kantoorvestigingen. Voor informatie kunt u kijken op www.sgj.nl/professionals/cursusaanbod. U kunt ook contact opnemen met Henk Jan Bunschoten (henkjan.bunschoten@sgj.nl of 06-1850 1301).

Telefonisch advies

Wanneer u wilt overleggen over een (anonieme) situatie binnen uw gemeente, kunt u dagelijks tussen 9 en 17 uur bellen met een medewerker van de bureaudienst van de SGJ: 033-4226900.

De juiste vragen stellen, is belangrijker dan antwoorden geven!

Meldpunt seksueel misbruik in kerkelikerelaties

Bij Het Meldpunt kunnen mensen (eventueel anoniem) terecht die slachtoffer zijn geworden of dreigen te worden van seksuele intimidatie en/of misbruik door iemand die binnen de kerkgemeenschap een bepaalde functie bekleedt.

Het Meldpunt is een stichting waarin de Christelijke Gereformeerde Kerken, de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt en de Nederlands Gereformeerde Kerken samenwerken.

Mailen?

hulp@gmdmeldpunt.nl

Bellen?

Op werkdagen van 9.00 tot 17.00 uur: 038 - 423 21 25

Internetaadres: www.gmdmeldpunt.nl

Eenzaamheid

Eenzaam, maar toch verbonden?

Peter van de Kamp

Verschil tussen ideaal en werkelijkheid in de kerk

De telefoon gaat. Albert neemt op, hij is ouderling. "Goedenavond meneer Zeventien, wat een verrassing dat u belt. Hoe is het met u? Natuurlijk mag u een vraag stellen. Gaat uw gang?" Albert luistert naar de vraag van meneer Zeventien. "Nee, ik weet nog niet wanneer het huisbezoek bij u en uw vrouw zal zijn. Dat moet ik nog met m'n collega-ouderling afstemmen. Maar, als u ergens over wilt praten, dan wil ik u best opzoeken. ... Dat is niet nodig, zegt u. Goed, ik overleg met mijn mede-ouderling en dan zullen we het huisbezoek wel afspreken. Ja, u hoort van mij." Einde gesprek.

Meneer Zeventien is teleurgesteld. Die ouderling Albert is een prima kerel. Belangstellend. Maar wel jammer dat zo'n huisbezoek zo lang op zich laat wachten. Hij voelt zich eenzaam. Met wie zou hij eens vertrouwelijk over zijn vrouw kunnen praten? Met de kinderen liever nog niet. Die zouden zich alleen maar zorgen gaan maken. Zijn vrouw is nog relatief jong (69 jaar) – hij zelf trouwens ook (70 jaar), maar haar vergeetachtigheid begint toch wel wat dramatisch te worden. In de afgelopen maanden heeft hij steeds meer ontdekt dat het veel ernstiger is dan hij eerst dacht. Het meest schrijnend was dat hij op een middag gebeld werd door NS-personeel vanaf een station ergens ver weg, waar zijn vrouw totaal verward in een trein was aangetroffen (ze wist niet waar ze was en hoe ze naar huis moest komen). Ze was gewoon even gaan winkelen, even met de trein zoals ze wel vaker deed. Met deze afloop. Ze was zo verdrietig geweest toen hij haar had opgehaald van dat station. Op internet heeft hij intussen wel gevonden dat het waarschijnlijk Alzheimer zal zijn. Maar hoe krijgt hij daar zekerheid over? En hoe moet hij daar dan mee omgaan? Naar de huisarts gaan? Met wie kan hij daar eens vertrouwelijk over praten? Hij voelt zich eenzaam.

Eenzame mensen worden wel eens vergeleken met de zogenaamde priemgetallen. En die vergelijking is buitengewoon sprekend... Priemgetallen zijn alleen deelbaar door 1 en door zichzelf. Ze staan op hun plaats in de oneindige rij natuurlijke getallen, ingeklemd tussen twee andere getallen (net zoals alle andere getallen), maar verder uit elkaar dan de andere. Je kunt inderdaad zien dat ze eenzaam zijn.

Er zijn priemgetallen die dichtbij elkaar blijven. Altijd eenzaam. Zoals eenzame mensen, zoals 11 en 13 en 17 en 19; getallen die sen zich voelen: alleen en verloren, soms vlak-eigenlijk zo goed als naast elkaar staan, maar ertussen-in staat altijd een even getal dat hen verhindert om echt contact met elkaar te maken, alsof een priemgetal altijd alleen zal moeten blijven. Eén van de priemgetallen.

Eenzaamheid heeft te maken met gebrokenheid

Eenzaamheid heeft te maken met gebrokenheid. De gebrokenheid van de schepping en van ons leven na de zondeval. Vóór de zondeval zei God: het is niet goed dat de mens alleen is. En hij gaf aan Adam zijn vrouw Eva, een rib uit zijn lijf. Die woorden van God hebben een bredere betekenis dan alleen het huwelijk. God wilde geen eenzaamheid. En toch kwam er eenzaamheid. Adam ver-eenzaamt van Eva als hij tegen God zegt dat de vrouw hem tot zonde heeft aangezet.

Eenzaamheid is een groeiend probleem in de samenleving. Ook in de kerk. We hebben ermee te maken en krijgen er steeds meer mee te maken. Kerkleden die vereenzamen, om uiteenlopende redenen. Andere kerkleden, ouderlingen, diakenen die eenzaamheid juist willen doorbreken. Zowel in het pastoraat als in het diaconaat is eenzaamheid van mensen een belangrijk thema dat steeds meer aandacht vraagt.

De telefoon gaat. Berend neemt op. Hij is predikant. "Goedemorgen meneer Zeventien, wat een verrassing dat u belt op deze maandagmorgen. Hoe is het met u?" Berend luistert naar de reactie van meneer Zeventien. "Natuurlijk mag u iets tegen me zeggen. Gaat uw gang." Meneer Zeventien vertelt hoe mooi en belangrijk hij het vond dat zijn predikant gistermorgen tijdens de kerkdienst gebeden heeft voor eenzame mensen. Hij zegt erbij dat hij denkt dat er veel eenzame mensen in de kerk zijn. "Dat denk ik ook", reageert Berend. "Ik vind het fijn dat u dit tegen me wilt zeggen." Even is het weer stil. "Of wilde u nog meer tegen me zeggen? Nee? Dan wens ik u een prettige dag verder." Einde gesprek. Meneer Zeventien staat te trillen op zijn be-

nen. Bijna had hij tegen zijn predikant gezegd dat hij zichzelf ook eenzaam voelt en daar wel eens met hem over zou willen praten. Maar op het laatste moment had hij toch niet de moed gehad om het echt te zeggen. Want is hij nou echt zo eenzaam? Vanmorgen had hij toch wel een aardig gesprekje met zijn vrouw, alsof er niets aan de hand was. Ze noemde ook zonder aarzelen de naam van twee kleinkinderen. En dat wil anders nog wel eens niet lukken. Het valt misschien toch wel mee. En om de dominee nu lastig te vallen met zijn gevoel van eenzaamheid en dat

hij zich zorgen maakt... Nee.

Individueel

Wat is eenzaamheid eigenlijk? Het antwoord op die vraag is het eerste onderdeel van dit artikel. Daarbij ga ik ook in op de achtergronden van eenzaamheid en probeer ik een bijbels-theologische taxatie van eenzaamheid te geven.

Als je je snel oriënteert via internet en boeken en artikelen, dan is er allereerst een belangrijk onderscheid tussen eenzaam-zijn en je-eenzaam-voelen. Dat 'eenzaam-zijn' hoort eigenlijk bij het leven, een basisgegeven in elk menselijk bestaan. Het gaat er dan om dat ieder mens uniek is en anders dan anderen. Eenzaam heeft ook te maken met één: zoals jij bent, zo is er maar één. Elk individu is uniek. Overigens ook een belangrijk gegeven voor pastoraat en diaconaat. Want het betekent dat je nooit helemaal voelt wat een ander voelt en nooit helemaal die ander kunt kennen.

Maar dat andere ('je-eenzaam-voelen') is een ander verhaal. Een bekende onderzoeker op het gebied van eenzaamheid (prof.dr. Jenny Gierfeld) omschrijft het zo: eenzaam-

heid is "het subjectieve ervaren van een onplezierig of ontoelaatbaar gemis aan (kwaliteit van) bepaalde sociale relaties". Ieder mens leeft in een bepaald evenwicht tussen zelfstandigheid (of individualiteit) en gemeenschappelijkheid (of collectiviteit). Wie steeds maar de zelfstandigheid benadrukt, zal zich eenzaam gaan voelen. Maar wie steeds de gemeenschappelijkheid benadrukt, zal zich ook eenzaam gaan voelen. Het verstoren van het evenwicht levert naar twee kanten eenzaamheid op. Hoe zit dat?

Balans

Als de balans doorslaat naar zelfstandigheid, dan krijg je vaak het gevoel dat je overal alleen voor staat. Je hebt het gevoel dat andere mensen niet naar je vragen; niet weten waar je over loopt na te denken of waar je over droomt. Je hebt het idee dat je niet begrepen wordt. En daarom praat je maar liever niet met mensen. Want ze begrijpen je toch niet. En de eenzaamheid slaat toe. Je ervaart het gemis van sociale relaties; je mist mensen om je heen die zich in jouw situatie willen en kunnen verplaatsen.

Als de balans doorslaat naar gemeenschappelijkheid, dan krijg je vaak het gevoel dat wat jij zegt en denkt en doet niet zo belangrijk is. Mensen beslissen voor je en lijken geen rekening met je te houden. Soms bekruipt je dan het idee dat je er net zo goed niet had kunnen zijn. Er wordt toch niet naar je geluisterd. En daarom praat je maar liever niet met mensen. Want ze luisteren toch niet. En de eenzaamheid slaat toe. Je ervaart het gemis van sociale relaties; van mensen om je heen die laten merken dat jij meetelt en dat jouw mening ertoe doet. Er wordt ook wel onderscheid gemaakt tus-

sen contactarmen, eenzamen en sociaal geïsoleerden (in het onderzoek van Hortulanus e.a. 2003). Bij dat onderscheid wordt er vooral gelet op de omvang van het sociale netwerk van mensen en op de kwaliteit van hun (netwerk-)contacten. Tegenover deze drie groepen staat de groep van de sociaal weerbaren: mensen met veel contacten, die zich niet eenzaam voelen omdat hun sociale netwerk naar behoren functioneert.

Cijfers

Over hoeveel mensen hebben we het dan? Zijn er ook cijfers? Een onderzoek uit 2007 laat zien dat één op de tien Nederlanders zich in ernstige mate eenzaam voelt (Gierfeld/Van Tilburg 2007). Een onderzoek uit 2003 maakt duidelijk dat 64 procent van de ondervraagden voldoet aan de criteria voor sociale weerbaarheid (Hortulanus e.a. 2003). Dat betekent tegelijkertijd dat 36 procent (ruim een derde) behoort tot de contactarmen, eenzamen of sociaal geïsoleerden. Als je deze cijfers toepast op een kerkelijke gemeente, dan zeggen deze cijfers dat in een gemeente van 400 zielen ongeveer 40 mensen zich in ernstige mate eenzaam zullen voelen, terwijl je ook kunt zeggen dat rond de honderd mensen zich in mindere of meerdere mate eenzaam zullen voelen. Ik moet er wel bij zeggen dat onderzoek ook heeft uitgewezen "dat gemiddeld genomen onder meelevende kerkleden minder eenzaamheid en minder ernstige eenzaamheid voorkomt dan onder niet kerkleden en dan onder kerkleden die zich weinig of niet verbonden voelen met de kerk" (De Jong Gierfeld 2006).

Maar dit zijn natuurlijk modellen. Dit zijn

Ik voel me alsof ik op een onbewoond eiland zit

Vervluchting van contacten belemmert diepergaande gesprekken

Er is onderscheid tussen eenzaam-zijn en je-eenzaam-voelen

Een op de tien Nederlanders voelt zich in ernstige mate eenzaam

inzichten uit de psychologie. Bijzonder nuttig, vind ik. Maar zo praten eenzame mensen niet. Iemand die eenzaam is, zegt niet dat hij zich in mindere of meerdere mate sociaal geïsoleerd voelt. Die zegt: 'Ik voel me alsof ik op een onbewoond eiland zit'. Dat is een trefzeker beeld van eenzaamheid: een onbewoond eiland (met één bewoner). Zie je het voor je? Best een mooie plek, maar je bent alleen. Je dwaalt rond, maar er is niemand anders. Soms zie je in de verte een schip met mensen. Je roept en zwaait. Maar ze zien je niet en horen je niet. Een onbewoond eiland is een plek van verlatenheid en van wanhoop. Je leeft geïsoleerd. Het is een gedwongen verblijfplaats waar je niet zo maar kunt vertrekken. Geen mens ziet nog naar je om. En het voelt alsof je de deur van je eenzaamheid niet van binnenuit open kunt doen.

Achtergronden

Wat zijn de achtergronden van eenzaamheid? En dan vooral de achtergronden van eenzaamheid vandaag? Daar wil ik graag iets over zeggen, maar dat kan niet uitvoerig en uitputtend. Ik beperk me tot enkele observaties.

Verbondenheid zal in onze gebroken wereld nooit meer vanzelfsprekend zijn

1) Het is allereerst belangrijk om onderscheid te maken tussen de persoonlijke en de maatschappelijke dimensie van eenzaamheid.

In iemands persoonlijk leven kunnen dingen gebeuren die leiden tot eenzaamheid. Dan denk ik (bijvoorbeeld) aan chronisch zieken, psychisch zieken, mensen met dementie, mensen met een handicap, mensen in een zorginstelling, mensen met een verslaving. Mensen met een ingrijpende verlieservaring lopen een verhoogd risico op eenzaamheid. Dat is de *persoonlijke dimensie* van eenzaamheid.

2) Maar daarnaast (en daarbovenuit) is er de *maatschappelijke dimensie*. Ik heb al genoemd dat het in iemands persoonlijk leven belangrijk is om een goed evenwicht te vinden tussen zelfstandigheid en gemeenschappelijkheid, tussen individualiteit en collectiviteit. Op een andere manier geldt dat ook voor onze maatschappij. Een goede balans tussen individualiteit en collectiviteit is fundamenteel. In onze tijd is de balans duidelijk doorgeslagen naar individualiteit. Wij leven in een maatschappij die in hoge mate *geïndividualiseerd* is. Dat wil zeggen: aan het individu wordt grote waarde toegekend, ongeacht geslacht, ras, politieke overtuiging en geloof. Daarbij is ieder individu autonoom (je bepaalt zelf wat je wilt). Ook heeft ieder individu recht op zelfontplooiing en de plicht tot persoonlijke verantwoordelijkheid. Vooral de nadruk op zelfontplooiing heeft ertoe geleid dat veel mensen met de gedachte leven dat ze zich aan niets en niemand hoeven te storen bij het vormgeven van hun bestaan.

3) Het gevolg van ons versnipperde bestaan (fragmentarisering van de postmoderne samenleving) is ook dat veel contacten tussen mensen een eenzijdig en vluchtig karakter krijgen. Ik maak mijn buurman eigenlijk alleen mee als buurman, niet als vakman in zijn werk. Mijn sportinstructeur is totaal iemand anders dan mijn wijkouderling. Deze *vervluchting van contacten* die belemmerend werkt voor diepgaande gesprekken over de zin en de waarde van het leven, bevordert de eenzaamheid van mensen omdat de kwaliteit van sociale relaties onder druk komt te staan. Contacten spreken niet vanzelf en mensen moeten zelf hun contacten creëren ('netwerken'). Tegelijkertijd verwachten we misschien wel steeds meer van contacten: begrip, meeleven, stimulans.

Het ideaal is verbondenheid, de werkelijkheid is vaak eenzaamheid

In zo'n spanningsveld voelen mensen zich sneller eenzaam.

Bijbels-theologische taxatie

Maar er is ook een bijbels-theologische taxatie van eenzaamheid nodig. Met andere woorden: hoe moeten wij vanuit de Bijbel en op basis van de theologisch verwerking van de Bijbel tegen eenzaamheid aankijken? Daarover ook enkele opmerkingen:

1) In de Bijbel is een belangrijke basis-notitie dat er over de mens eigenlijk niets zinnigs te zeggen valt als het tegelijkertijd niet ook over God gaat. Met andere woorden: volgens de Bijbel is het ondenkbaar om na te denken en te praten over een mens los van zijn relatie met God. De mens dankt zijn leven aan God. Want God is de Schepper van alles en iedereen. En om te (over-)leven zijn mensen afhankelijk van God die het leven van mensen in stand houdt en voor mensen zorgt. Een mens is verbonden met God en gericht op verbondenheid met God. Over de mens praten alsof hij zonder God zou kunnen, maakt ons al eenzaam.

2) Tegelijkertijd zijn mensen ook onderling verbonden. God zei (Genesis 2): "Het is niet goed dat de mens alleen is". Ik heb al gezegd dat die woorden een bredere betekenis hebben dan alleen het huwelijk. Ze lopen wel uit op het (eerste) huwelijk. Maar deze woorden betekenen ook dat het niet goed is dat de mens op zichzelf is, alleen op de wereld. Gods bedoeling met de mens is dat hij en zij niet op zichzelf blijven. God maakt de mens niet eenzaam, maar 'tweezaam'.

3) Verbondenheid met God en met mensen: dat is typerend voor het bestaan van mensen zoals God het bedoeld heeft. Wie breekt met God, verbreekt die verbondenheid met God en met mensen en roept de eenzaamheid over

zich af. Eenzaamheid heeft te maken met de gebrokenheid en het zuchten van de schepping.

4) Daarom is het ook echt de goedheid van God dat zijn eigen Zoon Christus de totale eenzaamheid heeft ondergaan, aan het kruis van Golgota, toen Hij door zijn Vader compleet werd verlaten. Het kruis van Christus biedt perspectief op nieuwe verbondenheid van ons, mensen, met God

en met elkaar. Maar verbondenheid zal in onze gebroken wereld nooit meer vanzelfsprekend zijn. Het is alsof de eenzaamheid in onze samenleving dat eens te meer duidelijk maakt.

De telefoon gaat. Meneer Zeventien neemt op. Het blijkt diaken Cornelis te zijn. "Meneer Zeventien, ik heb kort geleden na de kerkdienst een praatje gemaakt met uw vrouw (u stond er vlakbij, maar u was even met iemand anders in gesprek). Ik vind het niet zo gemakkelijk om te zeggen... Maar ik vond haar wat afwezig. Ze begreep niet goed wat ik vroeg en heeft me drie keer haar verhaal verteld. Ik wil u graag binnenkort bezoeken om daarover door te praten. Want voor u zal de situatie van uw vrouw niet altijd gemakkelijk zijn. Kunnen we een afspraak maken?"

Meneer Zeventien is verbaasd en blij verrast. "Ja, graag. Wat fijn dat u belt." Hoe is het mogelijk?! Deze diaken Cornelis voelt blijkbaar aan wat er speelt en wil erover praten. Meneer Zeventien voelt zich meteen wat beter. Hij is blij met deze belangstelling en erkenning. De afspraak wordt gemaakt.

Verbondenheid stimuleren

Nu het tweede onderdeel van dit artikel. Op welke manier kunnen we in een kerkelijke gemeente de eenzaamheid terugdringen

en de verbondenheid stimuleren?

Ik heb het al gezegd: eenzaamheid zou niet moeten kunnen. Helemaal niet in een pastorale en diaconale gemeente die op weg is naar haar eindbestemming. De gemeente van Christus is een gemeenschap van pelgrims, van navolgers. En pelgrims begeleiden elkaar op die weg van God. Ze houden elkaar vast om verder te kunnen (en niet te struikelen) en stimuleren elkaar om

op weg te blijven (en niet te blijven steken). Daarbij hoort ook het doen van barmhartigheid en gerechtigheid door de één voor de ander in situaties van ziekte, eenzaamheid of armoede. Om op die manier gastvrijheid, offervaardigheid en beschikbaarheid te laten zien en ervoor te zorgen dat niemand in de gemeente gebrek heeft.

Het zou niet moeten kunnen. Maar het is wel de realiteit. Ook in de kerk doet zich eenzaamheid voor. Ondanks de mensen om je heen, met wie je samen gemeente bent. Vreugde en verdriet delen met anderen; het valt vaak tegen in de kerk, ondanks mooie en grote woorden over de gemeente als lichaam waarvan de leden niet zonder elkaar willen en kunnen.

Risicogroepen

Het ideaal is verbondenheid, geloofsverbondenheid. De werkelijkheid is vaak eenzaamheid; met een persoonlijke en vaak ook maatschappelijk-kerkelijke dimensie. Wat is er mogelijk om het verschil tussen ideaal en werkelijkheid kleiner te maken? Daarbij hoort voor mij ook preventie: het zo veel mogelijk voorkomen van eenzaamheid.

1) Een eerste stap is, denk ik, om dat verschil tussen ideaal en werkelijkheid te erkennen. Eenzaamheid in de christelijke gemeente kan niet. Maar die eenzaamheid is er wel. Laten we ons ervoor schamen, laten we onze schuld

belijden. Maar laten we het niet ontkennen. Het nuchter onder ogen zien van de realiteit is altijd een belangrijke eerste stap om tot iets te komen. In dit geval tot goed pastoraal (en diaconaal) handelen.

2) Het erkennen van de realiteit van eenzaamheid zorgt ervoor dat we oog kunnen krijgen voor mensen die risico lopen om eenzaam te worden. En dan als gemeente eraan werken dat zulke mensen niet vereenzamen. Ik noem een paar risicogroepen:

- Senioren die niet meer in het arbeidsproces zitten. De toenemende vergrijzing is een risicofactor als het gaat om eenzaamheid. Maar de 'grijze golf' hoeft niet noodgedwongen een golf van eenzaamheid te zijn.
- Mensen die door de economische crisis hun baan kwijtraken (soms totaal onverwacht) en daardoor ook kunnen vereenzamen.
- Weduwen en weduwnaars lopen ook het gevaar van vereenzaming. Jarenlang was je met z'n tweeën als man en vrouw. Nu ben je maar alleen. En allerlei contacten die je samen wel had, vallen langzamerhand weg.
- Mensen met een verlieservaring (zoals een echtscheiding of het verlies van een kind) zijn een risicogroep.
- Ik noem ook mantelzorgers: mensen die noodgedwongen de zorg voor een ziek gezins- of familielid op zich moeten nemen en daardoor hun sociale netwerk vaak grotendeels moeten opgeven.

Het is geen schande om in je kerkelijke gemeente in het kader van pastoraal en diaconaal beleid elkaar bij de les te houden via een lijst met zulke risicogroepen als het gaat om vereenzaming.

3) Als derde stap noem ik het belang van het vormen van netwerken om mensen heen die zich eenzaam voelen of dreigen te vereenzamen. Dat is kerkelijke mantelzorg. Het is

beter om geen afwachtende houding aan te nemen, maar om daadwerkelijk de strijd tegen (dreigende) eenzaamheid op te pakken. Daarbij is enige instructie voor deze kerkelijke mantelzorgers op het punt van eenzaamheid geen overbodige luxe. Voor het pastoraat in situaties van (dreigende) eenzaamheid is belangrijk dat de eenzaamheid bespreekbaar wordt gemaakt en dat mensen kunnen en mogen klagen (samen met tal van psalmen over eenzaamheid en in het licht van de eenzaamheid van Christus aan het kruis).

Na het gesprek met diaken Cornelis wordt op initiatief van de diakenen een netwerk gevormd van drie vrouwen in de gemeente die meneer en mevrouw Zeventien regelmatig zullen bezoeken. Die ervoor zorgen dat meneer Zeventien de nodige eigen tijd zal krijgen en die zonodig ook in het huishouden zullen bijspringen.

Nog weer later krijgt meneer Zeventien het verzoek om mee te doen aan een lotgenotengroep in de kerk van mensen die te maken hebben met eenzaamheid. Die lotgenotengroep wordt geleid door een ouderling die zelf weduwnaar is. Meneer Zeventien heeft dit verzoek nog in beraad.

Literatuur:

- Gerrit Glas, Onverbondenheid. Of: over dat wat ons bindt, in: Eep Talstra e.a., Ongekend. Over eenzaamheid, Barneveld: Vuurbaak, 2006, 21-42
- Jenny Gierveld/Theo van Tilburg, Zicht op eenzaamheid. Achtergronden, oorzaken en aanpak, Assen: Van Gorcum, 2007
- R.Hortulanus e.a., Sociaal isolement. Een studie over sociale contacten en sociaal isolement in Nederland, 's Gravenhage: Elsevier Overheid, 2003
- Jenny Gierveld, Eenzaamheid en kerk, in: Eep Talstra e.a., Ongekend. Over eenzaamheid, Barneveld: Vuurbaak, 2006, 44-53

Pastoraat en diaconaat

Uitdagingen van het ouder worden

Derk Jan Poel en Marijke Harmanny

Aanleiding. Er verandert heel wat in je leven als je een dagje ouder wordt! Op sociaal-maatschappelijk, psychisch en lichamelijk vlak veranderen veel dingen. Dat kan best lastig zijn. Maar het kan je ook nieuwe uitdagingen geven. Dit dubbelluik wil jou als ambtsdrager of gemeentelid helpen om meer inzicht en vaardigheden te ontwikkelen om ouderen te ondersteunen in de processen en (praktische) vragen waar ze doorheen gaan.

Inhoud. In de inleiding geven we een beschrijving van die processen en vragen van ouderen. Vervolgens geven we praktische informatie en handreikingen over hoe je daar op pastoraal gebied bij kunt helpen. Daarna geven we een aantal praktische mogelijkheden en ideeën waarmee je ouderen kunt helpen of stimuleren elkaar te helpen in de zorgen die er zijn.

Doelgroep. Het artikel is bedoeld voor ambtsdragers én gemeenteleden die pastoraal of diaconaal met ouderen betrokken (willen) zijn. Jonge mensen kunnen hierin veel mooie dingen geven. Maar ouderen kunnen elkaar ook veel bieden. Want wie weet er beter waar je doorheen gaat als je ouder wordt, dan iemand die hetzelfde meemaakt?

Derk Jan Poel is werkzaam op het Diaconaal Steunpunt. Marijke Harmanny coördineert het ouderenbeleid bij Centrum Dienstverlening Gereformeerde Kerken.

Ouder worden voor iedereen uniek

Zijn er wel typische kenmerken van ouder worden die je op iedereen kunt toepassen? Mensen zijn zo verschillend. En naarmate je ouder wordt, nemen die verschillen toe. Je ontwikkelt steeds meer een uniek en eigen karakter. Je draagt een heel leven vol gebeurtenissen, met relaties en ontwikkelingen met je mee. Deze zaken bepalen hoe je ouder wordt.

Ziekte

Ouderdom komt met gebreken zeggen we wel eens. Als het lichaam ouder wordt,

komen de lichamelijke en psychische veranderingen vaak als vanzelf. Het kan ook je partner overkomen, waardoor je opeens man-

telzorger wordt. Hier komt bij dat de wereld van de hulpverlening en ons zorgstelsel sterk is veranderd. Het resultaat is dat ouderen lang niet altijd weten waar ze met hun hulpvraag terecht moeten.

Wat kunnen de dagen lang zijn.

Vaak is het dan voor de oude gemeente: 'uit het oog, uit het hart'. Terwijl daar vaak toch veel van de herinneringen liggen. Uit onderzoek is ook gebleken dat mensen in zorgcentra zich vaker

eenzaam voelen dan men-

sen die nog thuis wonen. Ze krijgen niet veel bezoek en het personeel heeft weinig tijd en mogelijkheden om iedereen persoonlijk te helpen.

Armoede

Er is een grote groep ouderen die genoeg te besteden heeft om zorgeloos te kunnen leven. Er is ook een groep die een stuk minder te besteden heeft. Die rond moet zien te komen van een basisbedrag aan AOW-pensioen, eventueel aangevuld met een klein pensioen. Dat valt echt niet altijd mee. Vergelijk het maar eens met je eigen inkomen, dan beseft je hoe moeilijk het kan zijn om maandelijks rond te komen.

Dit zijn enkele aspecten die je als vanzelf bij ouderen plaatst. Toch doorleven ouderen deze aspecten ieder op hun eigen unieke wijze.

Eenzaamheid

Eén van de grote problemen die door veel ouderen wordt genoemd, is eenzaamheid. Het wegvallen van je levenspartner, je sociale netwerk en je levensdoel zijn daar de grootste oorzaken van. Lichamelijke achteruitgang zorgt ervoor dat je wereld steeds kleiner wordt. Je komt bijna de deur niet meer uit en zelf boodschappen doen is er niet meer bij. Tegelijk is iedereen om je heen druk. Wat kunnen de dagen dan lang zijn.

Zorgcentra

Veel ouderen die moeten worden opgenomen in een verpleeg- of verzorgingshuis, worden volgens de gangbare afspraken en regels 'overgedaan' naar het tehuis en naar de pastoraal medewerker. Veelal worden ze ingeschreven in de kerkelijke gemeente aldaar.

De een houdt zich niet zoveel bezig met zijn lichamelijke klachten en doet met plezier veel vrijwilligerswerk. Een ander kan zich terugtrekken, voelt zich aan de kant gezet en lichamelijk afgeleefd. Een derde heeft veel verdriet om de geliefden die ze kwijtraakt, maar maakt dapper nieuwe vrienden in haar verzorgingstehuis.

Grote verandering

Toch is het ouder worden, of het zich nu geleidelijk of plotseling ontwikkelt, een grote verandering. Een andere fase van het leven, met veel verlies maar ook nieuwe mogelijkheden. Grote veranderingen en verlies zijn belangrijke tijden om dicht bij God te komen. De psycholoog E.H. Erikson zegt dat mensen zich bij uitsteking in tijden van crisis ontwikkelen. Mensen leren het meest als er iets mis gaat in hun leven, waar ze niet gelijk een oplossing voor weten. De periodes waarin iemand het moeilijk heeft, zijn daarom ook belangrijk in het ontwikkelen van het geloof. Vaak komt er

uit een tijd van verdriet of twijfel meer besef van wat écht belangrijk is in het leven. Dit verdiept de relatie met God. Door crisissen heen ontwikkelen mensen steeds meer zelfstandigheid en eigenheid in hun relatie met God en hun leven als christen.

Balans opmaken

Ouderen hebben heel wat veranderingen en verliezen te verwerken. Bij hen kun je ook vaak juist veel verdieping van hun geloof zien. Als christen kun je de taak bij het ouder worden zo zien: de balans opmaken van de weg die je met God bent gegaan, verzoening vinden waar nodig en nieuwe mogelijkheden ontwikkelen waarmee je God en je naasten kunt dienen. Zo kun je ouder worden ook als uitdaging zien. Een uitdaging om met de verliezen te leren leven. Meer te leren ontvangen van anderen wanneer je niet meer alles zelf kunt. En om nieuwe mogelijkheden te ontwikkelen waarmee je wat kunt betekenen voor anderen.

Ouderen hebben heel wat veranderingen en verliezen te verwerken

Er zijn als het leven anders wordt

Pastoraat en ouderen

In de inleiding werd beschreven welke taak er in het ouder worden ligt en in welke opzichten het leven verandert bij het ouder worden. Nu wordt op basis van vier pastorale functies van Gerben Heitink beschreven hoe je als pastoraal betrokkene ouderen kunt helpen en begeleiden. Deze vier functies van Heitink zijn: helen, bijstaan, begeleiden en verzoenen. Onder pastoraal betrokken zijn verstaan we het begeleiden van mensen op hun weg met God. Hierbij is het belangrijk dat je echt luistert naar de ander.

Een kernwoord voor pastorale ondersteuning is bijstaan. Bijstaan is een ander ondersteunen, vasthouden en troosten in het lijden. Ouderen moeten soms veel lijden. Ze hebben veel te verwerken en veel om over te rouwen. Ze verliezen mensen om hen heen, lichamelijke mogelijkheden en zelfstandigheid. Je kunt hen helpen allereerst door er voor hen te zijn, door naast hen te staan. Hen niet in de steek laten, maar te blijven opzoeken. Je aanwezigheid alleen al kan genezend zijn. Het is belangrijk om ouderen serieus te nemen, echt te luisteren en op een passende wijze blijven wijzen op hoop.

Je aanwezigheid alleen al kan genezend zijn

Basiselementen bij echt luisteren:

- Echt zijn: open en eerlijk zijn in wat je zegt en doet;
- Aanvaarden: niet alles goedkeuren, wel iemand nemen zoals hij is;
- Empathie: meevoelen en inleven ook als je geen sympathie voelt.

Verzoenen met God, anderen en jezelf

Bijstaan door er te zijn en te luisteren is de ene kant van pastoraal begeleiden bij ouderen. Het werken naar verzoening met God, de ander en zichzelf is een andere kant. Verzoening is een kernwoord van Gods doel met Zijn komst naar deze wereld. De mensen zijn vervreemd van God, hun medemensen, de schepping en zichzelf. Vergeving en genezing door Christus zijn nodig om verzoend en geheeld te worden. Verzoenen is het herstellen van communicatie met God, mensen of jezelf. Als iemand weer communiceert, opent zich een weg naar gezondheid in de diepste betekenis. Helen komt voort uit verzoening. Het is weer heel worden, meer en voller mens worden, zoals God ons bedoeld heeft.

Bij ouderen kunnen conflicten met broers, zussen, kinderen of de huwelijkspartner spelen. Het kan ook zijn dat iemand door verdriet God is kwijtgeraakt. Juist bij het ouder worden en met name als men dichterbij het sterven komt, kunnen de conflicten boven komen en kan men meer gaan verlangen naar verzoening. Als pastoraal betrokkene kun je de oudere stimuleren om oude problemen, die nog opgelost moeten worden, aan te pakken als dit mogelijk is. Het is mooi als er verzoening kan zijn tussen familieleden of als een oudere rust en vergeving kan vinden door het vertellen en naar God brengen van zondige gebeurtenissen.

Praktische handvatten om goed te luisteren:

- Niet invullen wat iemand denkt of bedoelt, maar luisteren naar wat de ander wil vertellen.
- Met open vragen doorvragen naar de band die iemand heeft met God, zichzelf en andere mensen.
 - Naar de rol van God in iemands leven. Naar gevoelens van boosheid of troost bij God.
 - Naar de band met geliefden of overledenen. Naar gevoelens van verdriet, leegte of boosheid door verlies van geliefden, verwijdering of zelfstandigheid.
 - Naar het beeld dat iemand heeft van zichzelf en het geleefde leven, gevoelens van schuld of mislukking over relaties of gemaakte keuzes.
- Samenvatten: "Als ik u goed begrijp..." Geef een ander wel de ruimte om je samenvattingen te corrigeren.

Heelwording en vertrouwen

Soms kan het geloof belemmerend zijn in het genezingsproces, als mensen zich niet durven toestaan boos te zijn of te twijfelen aan Gods goedheid. Ouderen kunnen hier moeite mee hebben. Met name mensen die voor de oorlog geboren zijn, komen uit een tijd van hard werken, niet zeuren en luisteren naar de mensen die gezag over je hebben. Dan kan het moeilijk zijn om vragen en twijfels toe te laten. Om bijvoorbeeld verbijstering toe te laten over de vraag waarom juist hem of haar dit verdriet moet overkomen. Vraag in je gesprek door op gevoelens van boosheid, twijfel en verlatenheid. Om te kunnen genezen, is het belangrijk dat mensen zich de ruimte geven voor alle gevoelens die door de rouw naar boven komen. Dat mag ook, lees de psalmen er maar op na. God wil juist een Vader zijn waar je met al je vragen en onbegrip naartoe kunt! Als je je gevoelens lucht geeft, ligt de wond van het verdriet als het ware open voor genezing. Er komt ruimte voor hernieuwd vertrouwen en om weer steun en houvast in het geloof te beleven.

Ook komt er ruimte voor aanvaarding van het veranderde leven en mogelijkheden die je hebt. Heelheid heeft bij ouderen ook een extra dimensie ten opzichte van jongere mensen. Ouderen kunnen een heelheid gaan ervaren in het totaal van hun geleefde leven. Geliefden en mogelijkheden krijgen ze niet meer terug, ze zullen vaak nog meer verliezen in de komende jaren. Maar ze kunnen over het geheel van hun leven een balans opmaken, en een dankbaarheid en vrede ontwikkelen over de loop van hun leven, met alle rijkdommen en moeilijkheden. Niet iedereen komt hier even ver in. Je kunt een ander als pastoraal betrokkene echter helpen hier naartoe te groeien.

Verschillende gespreksniveaus

Je kunt gesprekken in verschillende niveaus indelen. Probeer gesprekken te verdiepen door te vragen naar diepere niveaus:

- Feiten: bv: 'Ik kook niet meer zelf, ik eet kant en klare maaltijden. Voor één persoon is het de moeite niet om te koken'.
- Gevoelens: bv: "Ik voel leegte als ik alleen voor mezelf kook. Ik voel me eenzaam als ik alleen moet eten. Ik voel pijn omdat mijn man niet meer leeft".
- Levenshouding: "Ik heb mijn hele leven gezorgd voor mijn man en kinderen. Ik voel me nutteloos nu er niemand is om voor te zorgen".
- Geloof: "Ik voel troost als ik de psalmen lees. God is mijn steun en toeverlaat, Hij laat me nooit alleen. Toch kan ik me soms ook boos voelen: waarom liet God mijn man overlijden zodat ik nu alleen ben? Waar heeft God mij nog voor nodig op deze wereld?"

Begeleiden bij (nieuwe) zingeving

Begeleiden betekent dat je een tegenover bent voor een ander. Als ambtsdrager of gemeentelid kun je een ander vanuit je eigen levenservaring en bijbelkennis richtlijnen en kaders aanbieden op een manier waarmee hij zelf zijn weg kan vinden om een probleem op te lossen of een keuze te maken. Veel ouderen hebben niet meer of andere vragen dan jongere mensen. Toch kunnen de vragen of thema's een totaler karakter krijgen dan eerder in hun leven. Als oudere ben je regelmatig met vroeger bezig, met de mooie en moeilijke jaren, met keuzes en gemiste kansen. Je kunt je ook gaan afvragen of je het goed gedaan hebt of je God oprecht gediend hebt, waar je schuld aan hebt en of je God wel kunt ontmoeten bij het sterven. Als pastoraal

Hard werken, niet zeuren
en luisteren naar mensen die
gezag over je hebben

betrokkene kun je ouderen hierop doorvragen en helpen te verwoorden wat er leeft. Je kunt ze vragen naar het karakter van hun band met God en de manier waarop zij christen zijn geweest in hun leven. Ook kun je je afvragen welke taak je nog hebt in dit leven. Je kinderen hebben je niet meer nodig, je bent niet meer belangrijk op je werk en wellicht leeft je echtgenoot niet meer. Wat is Gods bedoeling met jouw leven zoals het nu is? Taken en mogelijkheden veranderen door het leven heen, maar God heeft alle mensen lief, zoals ze zijn. Ook heeft Hij een bedoeling met ieders leven, ook als je oud geworden bent. Belangrijk is om niet een ander zingeving of taken in het leven op te dringen. Beter is het om een ander door jouw luisteren en vragen, zelf te laten ontdekken wie hem

Ouderen kunnen zich ook
gaan afvragen of ze het
goed gedaan hebben

nog nodig hebben en welke taken God hem nog geeft in het leven.

In de laatste levensfase kan het soms moeilijk zijn om toenemende pijn of moei-

ten te verdragen, maar ook om afscheid te nemen van geliefden en van het leven. Het is mooi als je het leven leert loslaten, en kunt uitkijken naar het eeuwige leven. Als je jouw leven in Gods handen kunt leggen.

Verder lezen:

D.J. Droger, A.A. Teeuw, L. Terlouw, *Pastoraat en ouderen, praktisch en pastoraal*, Groen Heerenveen, 2004.

Erik H. Erikson, *Childhood and society*, Norton Londen, 1993.

Gerben Heitink, *Pastorale zorg, theologie, differentiatie, praktijk*, Kok Kampen, 2005.

Frits de Lange, *De grijze kerk als uitdaging*, Ouderlingenblad november 2008 nummer 987, 16-19.

Frits de Lange, *De mythe van het voltooide leven, Over de oude dag van morgen*, Meinema Zoetermeer, 2007.

Coert C. Lindijer, *Ouderen ontmoeten*, Boekencentrum Zoetermeer, 1999.

Johan Smit, *Tot de kern komen, de kunst van het pastorale gesprek*, Kok Kampen, 2007.

Hulpmiddelen bij geloofsgesprekken:

Lees gedeelten uit bv. de psalmen en vraag wat de tekst met de ander doet. Bid samen over de moeiten en zorgen die een oudere kan hebben. Zing of beluister eens een mooi lied uit het psalmboek of de liedbundel.

Lege handen vullen en volle handen legen

Diaconaat en ouderen

In het eerste deel is beschreven welke taak er in het ouder worden ligt en in welke opzichten het leven verandert bij het ouder worden. Ook is aangegeven hoe je ouderen pastoraal kunt helpen en begeleiden. In dit artikel wordt de diaconale kant belicht. Daarbij willen we ook stilstaan bij mogelijkheden die ouderen zelf nog hebben om diaconaal betrokken te zijn.

Diaconaat richt zich op het opheffen of verlichten van sociale, fysieke en materiële noden. Het gaat er om dat ouderen van de gemeente niet ongetroost leven onder de gevolgen van ziekte, armoede of eenzaamheid, zoals het bevestigingsformulier van diakenen aangeeft.

Het is goed om direct duidelijk te maken dat dit een opdracht is voor de *hele gemeente* en niet slechts voor de diakenen! De diakenen behoren ons als gemeente hierin voor te gaan, te stimuleren en toe te rusten. Het gaat dus niet alleen om het vullen van lege handen, maar zeker ook om het legen van volle handen. De diaken richt zich dus op het opsporen van noden en het ontdekken van gaven in de gemeente. In het vervolg van dit artikel worden deze aspecten verder uitgewerkt.

Opsporen van noden

Ouderen kunnen gebukt gaan onder de gevolgen van ziekte, eenzaamheid en armoede. Deze woorden zetten natuurlijk elke diaken aan tot actie. Om daarbij te ondersteunen, worden hieronder een aantal concrete handreikingen gegeven. Daarbij zijn we overigens niet uitputtend.

Armoede signaleren

Het signaleren van armoede begint met het besef dat onder ouderen behoorlijk vaak verborgen armoede voorkomt. Niet voor niets staan ouderen in de top 3 van groepen met financiële problemen¹. Bij de 65-plussers gaat het daarbij vooral om oudere vrouwen die door hun onbetaalde zorgwerk geen pensioen hebben.

Armoede verhoogt de kans op eenzaamheid. Mensen met een inkomen onder de armoedegrens nemen in mindere mate deel aan het maatschappelijke leven dan personen met een hoger inkomen. Ze hebben daardoor een

bepakter sociaal netwerk, zijn minder actief in verenigingen en verrichten minder vaak vrijwilligerswerk. Combineer dit met het feit dat ouderen sowieso al een verhoogd risico lopen om in een isolement te raken en je beseft dat het goed is om hierop alert te zijn!

De schaamte over armoede is vaak groot en bovendien is geld als onderwerp voor velen van ons taboe. Veel ouderen zullen dan ook niet snel aangeven dat ze het financieel moeilijk hebben. Je zult dus zelf alert moeten zijn op de signalen van geldgebrek en dit onderwerp met uiterste voorzichtigheid aansnijden. Enkele punten om op te letten zijn onder andere:

- Kan men zich voldoende **verwarmen**?
- Is er geld om **kleding** te kopen?
- Zijn er middelen om '**vervangingsaankopen**' te doen (wasmachine, meubelen e.d.)?
- Kan de **kerkelijke bijdrage** nog betaald worden?
- Kunnen 'luxe' artikelen betaald worden zoals een **krantenabonnement**, een auto, internet?
- Is er geld om **cadeaus** voor de (klein) kinderen te kopen?

Luister goed naar wat gezegd maar ook naar wat niet gezegd wordt. Durf door te vragen en het taboe te doorbreken. Oordeel daarbij niet! Laat de mensen weten dat ze niet de enigen zijn die het niet kunnen redden en dat ze er ook niet alleen voor staan! Ga naast de mensen staan door mededogen en begrip te tonen. Spreek over geheimhouding en vertrouwen en biedt hoop als men hulp durft te vragen.

Proactief in plaats van reactief

De WMO gaat er vanuit dat we eerst zelf verzorging proberen te regelen. Maar als je

geen sociaal netwerk hebt, dan kunnen hierdoor snel problemen ontstaan. Wees als diaken alert op mensen met een klein sociaal netwerk en biedt proactief hulp aan. Ga dus niet zitten afwachten tot een vraag wordt neergelegd. Bedenk dat hulp vragen voor veel mensen sowieso moeilijk is.

Wijs de weg naar hulp

De wereld van de hulpverlening en ons zorgstelsel verandert steeds. Voor ouderen kan de weg naar hulpinstanties daardoor onduidelijk zijn. Ook durft niet iedereen aan te kloppen voor hulp. Zeker als iemand geen (groot) sociaal netwerk heeft, is alertheid gevraagd!

Zorg dat je als diaconie goed op de hoogte bent van de regionale/plaatselijke sociale kaart, zodat je goed kunt doorverwijzen. Communiceer ook duidelijk dat je op dit vlak een rol kunt spelen. En laat een oudere bij het bezoeken van een hulpinstantie eventueel vergezeld gaan van een gemeentelid.

Financiële administratie

Wanneer één van de partners wegvalt, staat de ander er opeens alleen voor. Dat kan problemen opleveren als degene die achterblijft nooit eerder bij de financiële adminis-

tratie is betrokken. Als diaconie kun je hierin ondersteunen. Dat kan ook via een (ouder) gemeentelid die financieel onderlegd is.

Informeer oudere echt)paren in elk geval ook over het risico op dit vlak. Het is goed wanneer de financiën tijdig door beide partners samen worden gedaan zodat beiden zich de materie eigen kunnen maken.

Durf door te vragen en taboes te doorbreken.

Idee: Stel een 'formulierenteam' samen van gemeenteliden met tijd en deskundigheid, waar ouderen hulp kunnen krijgen voor het invullen van allerlei formulieren.

Wees het sociale netwerk

Wees als gemeente een sociaal netwerk. De wijk of kring speelt hierin een belangrijke rol. Kleine kringen of mini-wijken zijn zeer waardevol voor het onderhouden van contacten en het verlenen van onderling diaconaat. Het zijn kleine gemeenschappen die elkaar onderlinge zorg en liefde bieden. Zorg dat je als diaken, ouderling en kringcoördinator samen ouderen actief bij de kleine kringen en miniwijken betreft. Stimuleer daartoe zowel de betrokkenheid

¹ Armoede onderzoek 2010 Kerk in Actie

<http://www.kerkinactie.nl/site/uploadedDocs/PKNArmoedeinNederland2010herzien.pdf>

vanuit de wijk als vanuit de ouderen.

Je zou ook kunnen denken aan een soort 'adopt a grandparent' waarbij een aan huis gebonden oudere door een bepaald gezin of jongere regelmatig wordt bezocht of wordt opgehaald voor een bezoekje en/of gezamenlijke maaltijd.

Natuurlijk kun je ouderen ook regelmatig (laten) bezoeken. Besef dat veel (oudere) weduwen vaak alleen nog maar vrouwen zien. Ga daarom ook gerust eens als stel op bezoek. En lees bij een alleenstaande oudere eens uit de Bijbel en bid met hem of haar.

Luisterpost/Bralectah

Weet jij als diaken wat de Luisterpost/Bralectah voor oudere gemeenteleden kan betekenen? Met hun producten kunnen oudere gemeenteleden meeleven met het kerkelijke leven. Zeker als het lukt om samen met iemand anders te luisteren en er over door te praten kan het een doorbreking zijn van de eenzaamheid.

Ondersteun de mantelzorger

Een grote groep ouderen verleent een vorm van mantelzorg. Dit kan een zware belasting vormen. Door zorgtaken kan iemand minder makkelijk deelnemen aan activiteiten. Vaak is er aandacht voor degene die de zorg ontvangt en veel minder voor degene die de zorg verleent. Ondersteun de mantelzorger door bijvoorbeeld het aanbieden van respijtzorg, het overnemen van bepaalde huishoudelijke klussen, ondersteuning bij administratie, etc. Meer informatie vind je op de website van het Diaconaal Steunpunt.

Kerkelijke samenkomsten

Voor de meeste gemeenteleden is het

geen enkel probleem om naar de kerk te komen. Ouderen die niet zelfstandig kunnen komen, mogen daardoor niet van de gemeente en de erediensten verstoken blijven. Kerktelefoon moet ingezet worden voor die gemeenteleden die de dienst zelf niet meer kunnen bijwonen. Vraag voor hen ook regelmatig voorbode aan.

Leden die alleen een vervoersprobleem hebben, dienen op andere wijze geholpen te worden. Een vervoersdienst is dan de oplossing. Vergeet ook gemeentevondens en trouw- en zangdiensten niet!

Idee: Wekelijks kan aan ouderen gratis vervoer door gemeenteleden worden aangeboden voor het bezoeken van beken, de markt of winkel, doktersafspraken, etc. Gebruik de collecte eens (als het moment van inzameling van de gaven) om hiervoor een oproep te doen aan de gemeente. Veel concreter kan bijna niet.

Gaven inzetten

Sommige ouderen hebben dus hulp van de gemeente nodig. Tegelijk zijn veel ouderen tegenwoordig nog behoorlijk lang actief. Beide groepen zijn volwaardig lid van het lichaam van Christus en hebben gaven die bestemd zijn voor het opbouwen van het lichaam van Christus!

Veel ouderen hebben bijvoorbeeld de beschikking over vrije tijd. Als diaken kun je in gesprek gaan over hoe de vrijgekomen tijd wordt ingevuld. Hoe gaat men om met het nieuwe levensritme en levenspatroon en welke plek heeft dienstbaarheid daarin?

Zelf op bezoek

Als ouderen aangeven dat ze weinig be-

zoek ontvangen, kun je op zoek gaan naar iemand die hen wil bezoeken. Je kunt ook de ouderen stimuleren om zelf bij anderen op bezoek te gaan, te bellen of te schrijven. Zo geef je ouderen de mogelijkheid om zich in te zetten voor anderen. Als ze zo weer meer zicht krijgen op anderen, geeft dat naast een stuk eigenwaarde ook de gelegenheid om weer een stuk gemeenschap te ervaren en zo mee te bouwen aan de gemeente van Christus.

Zorg wel voor het eventuele vervoer. Er is vast wel iemand in de gemeente te vinden die met enige regelmaat een ouder gemeentelid wil brengen en halen.

Gebed als eeuwenoude pijler

Ouderen die meer tijd hebben maar niet meer zo mobiel zijn, kunnen gevraagd worden om te bidden voor de gemeente. Dat is geen afdankertje, maar een heel wezenlijke taak. Eentje waar jongeren helaas vaak minder aan toe komen.

Ouderen kunnen zich bewust voor de gemeente inzetten via gebed voor zieken, voor de jeugd, voor predikanten en kerkenraad, voor nood in regio/land en wereld. Vraag ouderen hier heel gericht voor. Vraag daarbij concrete toewijding voor het bidden voor bepaalde zaken. Zorg vervolgens ook voor de

mogelijkheid om gebedsverhoringen met de gemeente te delen.

Voorbeelden

Er zijn vele taken binnen de gemeente die niet fysiek inspannend zijn en waar ook prima ouderen voor gevraagd kunnen worden. Het actief stimuleren van ouderen om als gemeentelid betrokken te blijven is een belangrijke taak voor de diaken. Wees daarin creatief! Om de creativiteit te stimuleren volgt een aantal concrete manieren. Deze lijst is alles behalve uitputtend:

- De gepensioneerde met ervaring in de financiële sector kan financiële adviezen geven, helpen met het invullen van (belasting)formulieren, assisteren bij budgetbegeleiding of schuldhelptrajecten. Denk bijvoorbeeld aan het project schuldhelpmaatje. (www.schuldhelpmaatje.nl/)
- Een oudere die heel precies is, kan de mutaties bijhouden in het adressenbestand van de gemeente.
- Waarom zouden we de ouderen overslaan als we bv. vragen om catecheten? Er zijn echt wel ouderen die iets met jongeren hebben. Hier ligt een prachtige kans om kennis en wijsheid door te geven en om jong en oud te verbinden.
- Iemand die werkzaam was op het sociale vlak kan de plaatselijke of regionale sociale kaart voor de diaconie up to date houden.
- Oudere (maar ook jongere) gemeenteleden kunnen aan anderen het kerkblad voorlezen. Eventueel kunnen ze daarna helpen bij het schrijven van een kaartje als uiting van 'meeleven met de ander'.

Van doelgroepen naar gemeenschap

In de gemeente gaat het uiteindelijk niet om doelgroepen, maar om de eenheid in

Christus. Die eenheid mag in deze tijd echt meer nadruk krijgen! De gemeente van Christus is een liefdevolle gemeenschap die naar elkaar omziet, ongeacht de leeftijd. Toch?! Soms hebben we daarbij wel een zetje nodig. Organiseer daarom de ontmoeting tussen ouderen en jongeren. Naast verschillen bestaan bij jongeren en ouderen ook diverse vooroordelen over elkaar. Voor een liefdevolle gemeenschap is het nodig om hierover te praten. Als diaken heb je hier een belangrijke taak. Moedig het leggen van de eerste contacten aan. Zo kunnen veel activiteiten en ontmoetingen tussen verschillende generaties plaats vinden. Enkele voorbeelden hiervoor zijn:

- Kinderen die van lezen houden, kunnen eenzame of slechtiende ouderen voorlezen.
- Stel een jongerenteam aan om ouderen te helpen met 'knoppen en gebruiksaanwijzingen'. Veel jongeren zijn hier erg handig in en het biedt mogelijkheden voor contact en uitwisseling.
- Jongeren en ouderen die samen koken en samen eten.
- Er is veel van elkaar te leren. Laat een belijdenisgroep maar eens van ouderen horen hoe die met hun geloof omgaan. En vice versa. Dit is heel waardevol!
- Hebben op wijk- en kringbijeenkomsten zowel ouderen als jongeren een plek?

Tot slot

Er zijn tal van manieren waarop diakenen en de gemeente samen handen en voeten kunnen geven aan een liefdevolle gemeenschap waar jong en oud samen optrekken. Dit artikel heeft geprobeerd daar concreet handvatten voor aan te reiken.

Tenslotte nog drie afsluitende opmerkingen om mee te nemen:

- Organiseer ook in de zomer activiteiten. 's Zomers liggen veel reguliere kerkelijke activiteiten stil, terwijl veel ouderen niet op vakantie gaan. Juist dan is de behoefte aan activiteiten groot!
- Laat ook niet-kerkleden van ouderenhulp genieten. Wees open naar de samenleving.
- Pastoraat en diaconaat liggen dicht bij elkaar en kunnen in elkaar overvloeien. Goede afstemming tussen ouderlingen en diakenen is belangrijk.

Reacties, vragen en/of aanvullingen zijn van harte welkom.

Verder lezen

Kijk voor meer informatie op de website van het Diaconaal Steunpunt.

Armoede

<http://diaconaalsteunpunt.nl/teksten/leven-van-de-aow/1803/>

<http://diaconaalsteunpunt.nl/informatie/signaleren/10749/>

<http://diaconaalsteunpunt.nl/downloads/voorkomen-is-beter-dan-genezen/1390/>

'Oud Goud' – een handreiking voor diaconaat aan ouderen <http://diaconaalsteunpunt.nl/informatie/ouderen/10566/>

Mantelzorg

<http://diaconaalsteunpunt.nl/informatie/mantelzorg/10795/>

Eenzaamheid

<http://diaconaalsteunpunt.nl/informatie/eenzaamheid/10520/>

Diaconaal Steunpunt Vernieuwde handreiking financiële ondersteuning

Derk Jan Poel

Over de kredietcrisis zijn al vele pagina's geschreven. Uit reacties van diakenen blijkt dat de gevolgen ook de kerken niet voorbij zijn gegaan. Er is de afgelopen periode veel financiële steun verleend. Volgens een aantal diakenen zelfs opvallend meer dan de jaren ervoor. Met alle bezuinigingen op stapel, lijkt het einde nog niet in zicht.

Mede daarom is de afgelopen periode, in samenwerking met het diaconaal bureau van de CGK, gewerkt aan een vernieuwde handreiking voor financiële steunverlening. Deze handreiking wil diaconieën helpen bij het verlenen van financiële steunverlening binnen, maar ook buiten de eigen gemeente. In dit artikel wordt deze handreiking besproken. Daarbij wordt eerst een kader uitgewerkt waarbinnen de handreiking kan worden toegepast.

Willekeur versus dwangbuis

Als het om financiële moeilijkheden gaat dan is geen verhaal, geen situatie en geen persoon hetzelfde. Dat maakt het verlenen van hulp vaak ook zo lastig. Deze handreiking biedt daarom een aantal concrete en praktische handvatten. Tegelijk is het een schema en houdt het daarom geen rekening met subjectieve ervaringen van mensen. Niemand mag gebukt gaan onder armoede, maar niet iedereen ervaart een krappe beurs hetzelfde! Het gebruik van deze handreiking kan een zekere mate van willekeur voorkomen, door richting te geven aan de ondersteuning. Maar laat de handreiking geen checklist worden. Wees dus flexibel in het gebruik van

deze handreiking en wijk er vanaf wanneer dit nodig is. Zo voorkom je dat barmhartigheid in een dwangbuis wordt gedwongen!

Gods genade weerspiegelen

Barmhartigheid is het kernwoord voor het werk van de diaconie. Daarbij is Gods barmhartigheid steeds het vertrekpunt. Tegelijk is het ons ijkpunt. Aan Gods barmhartigheid mogen we de barmhartigheid vanuit de diaconie spiegelen.

Gods genade komt ons leven binnen zonder voorwaarden vooraf. Het hangt niet af van onze verdiensten. We hoeven niet eerst ons leven een beetje op orde te hebben. God komt ons leven binnen als wij nog niet eens naar Hem op zoek zijn! Geen voorwaarden vooraf.

Hoewel Gods genade zonder voorwaarden tot ons komt, stelt Hij voor het vervolg in een leven met Hem wel voorwaarden. Hij

houdt van ons en kan ons daarom niet laten zoals Hij ons heeft gevonden. Hij verwacht daarom onze actieve medewerking in een proces van vernieuwing en levensheiliging.

Zonder onze actieve medewerking is er weinig verandering en weinig groei!

Wat zegt dat over het diaconale helpen? Allereerst dat iemand geen bepaald fatsoensni-

Het is duidelijk onbarmhartig om een drugsverslaafde geld te geven.

veau hoeft te hebben gehaald voordat de diaconie wil helpen. We schrijven mensen niet af omdat ze het 'niet verdienen'. Uit liefde willen we helpen. Ons geven is een getuigenis van vrij ontvangen genade van Christus. Maar vanuit diezelfde liefde willen we onderliggende problemen ook oplossen. Het gaat er immers om dat we iemand tot herstel willen brengen. Bij het oplossen van deze problemen is daarom meer en meer een actieve medewerking van de betrokkene een voorwaarde.

Barmhartigheid als zuivere grens

Wat is dan het moment om voorwaarden te gaan stellen? Is daar een stelregel voor? Soms zijn we boos en teleurgesteld omdat iemand niet dankbaar lijkt te zijn voor ontvangen hulp. Of iemand heeft het er zelf naar gemaakt dat hij in de problemen zit. Dan voelt het geoorloofd om te stoppen met ondersteuning. Toch zijn dit op zichzelf geen zuivere motieven om niet te helpen. Als het erop aankomt, geldt dat alleen barmhartigheid barmhartigheid kan begrenzen. Dat wil zeggen, de enige juiste motivatie om met steun

te stoppen, is dat het onbarmhartig zou zijn om door te gaan. Het is duidelijk onbarmhartig om een drugsverslaafde geld te geven. Hij zou immers gelijk weer gaan gebruiken. Het is ook onbarmhartig om iemand de hand boven het hoofd te houden die de gevolgen van zijn onverantwoordelijke gedrag zou moeten ervaren om te veranderen.

In zulke gevallen kan het nodig zijn om je financiële steun terug te trekken. Geef daarbij dan aan dat je blijft bidden en op bezoek wilt blijven komen. En dat je weer zult helpen zodra de persoon wil meewerken aan de veranderingen die volgens jullie nodig zijn voor herstel. Kortom, laat barmhartigheid barmhartigheid begrenzen.

Boekje open

En als je dan op bezoek bent bij een steunaanvrager, wanneer vraag je dan om inzicht in de financiële cijfers? Kun je dat überhaupt zomaar vragen? Veel diakenen voelen zich hierbij ongemakkelijk. Sommige diaconieën hebben mede daarom als beleid dat ze altijd om dit inzicht vragen. Dat is op zich wel duidelijk, maar ik kan me voorstellen dat het voor mensen drempelverhogend kan werken als je weet dat je direct alle boeken open moet doen.

Als iemand voor de eerste keer met een hulpvraag bij de diaconie aanklopt, luister dan goed naar het verhaal. Stel vragen om te achterhalen of het om een legitieme nood gaat (zie voor een lijst met vragen de brochure 'financiële steun is niet los verkrijgbaar'). Maar ondersteun mensen in het begin zonder het stellen van teveel voorwaarden vooraf. Betaal een rekening voor huur of elektriciteit, verstrek eten of onderdak. Wanneer de aanvrager echter terugkomt, zul je al snel meer

voorwaarden moeten gaan stellen. Eén zo'n voorwaarde is toegang en inzicht in de financiële situatie. Er kunnen namelijk andere noden zijn die

zorgen voor een meer structureel probleem. Daarom is het nodig om inzicht te krijgen in het inkomen, de uitgaven en de openstaande rekeningen. Niet uit nieuwsgierigheid of ter controle, maar als analysemiddel, omdat je hulp wilt bieden op de lange termijn.

Getoetst in de praktijk

De richtlijn is met een aantal diaconieën besproken. De reacties waren veelal zeer positief. Gemaakte aanvullingen zijn reeds grotendeels verwerkt of ze worden meegenomen in de nieuwe brochure 'financiële steun komt nooit alleen'.

Gods genade kent geen voorwaarden vooraf.

Is sprake van sociale vitsluiting als de hulp niet wordt toegekend?

Hoofddlijnen

De handreiking gaat uit van twee hoofddlijnen:

1. Bij acute hulp is snel helpen nodig. Doe dit na een marginale toetsing van de oorzaak.
2. Bij meer structurele (en dus langduriger) hulp is, naast geven van steun, óók gericht werken aan oplossing voor de lange termijn nodig. Daarvoor is meer inzicht nodig in de (achterliggende) oorzaak. Vaak verloopt de financiële hulp van de diaconie daarom ook parallel aan andere vormen van hulpverlening (psycho-sociaal, maatschappelijk).

Gift tenzij...

Gods barmhartigheid is een onverdiende gift. Hij eist geen aanbetaling vooraf en ook geen terugbetaling achteraf. Door de diaconie wordt Gods genade het meest zuiver weerspiegeld wanneer zij in principe haar ondersteuning ook verstrekt als gift.

Er kunnen redenen zijn om hiervan af te wijken en toch een lening te verstrekken. Een voorbeeld is een situatie waarin iemand in de problemen is gekomen omdat hij niet met geld kan omgaan.

In zo'n situatie kan een lening onderdeel zijn van een traject waarin iemand beter met geld leert omgaan.

NB. Voor de gevolgen van een gift of lening voor uitkering of belasting, zie het artikel 'Nederland regelland', te vinden op de website van het Diaconaal Steunpunt.

De handreiking verder uitgewerkt

In de rest van dit artikel worden de stappen uit de handreiking verder uitgewerkt.

Dagelijkse levensbehoeften

Het eerste dat de diaconie zich dient af te vragen, is of het verzoek om steun financiële nood betreft op het vlak van de dagelijkse levensbehoeften. Het gaat daarbij om zaken zoals eten, kleding, huisvesting, energievoorziening, verzekeringen, e.d. Als dat niet het geval is dan is financiële ondersteuning door de diaconie meestal niet de eerste optie waar aan moet worden gedacht.

Dat betekent overigens niet automatisch dat de diaconie geen rol meer speelt. Er ligt immers wel degelijk een hulpvraag. Een aantal opties hiervoor wordt verderop in de handreiking aangedragen.

Acute problemen

Wanneer er problemen spelen op het vlak van dagelijkse levensbehoeften en deze problemen zijn acuut, dan is snel en doortastend handelen nodig. Acuut wil zeggen dat voor de eerstkomende periode (denk aan dagen tot enkele weken) niet kan worden voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. Doe in dergelijke gevallen een kort onderzoek naar de feiten. Is het verhaal overtuigend of heb je twijfels?

Overleg (eventueel) met een tweede persoon binnen de diaconie, bijvoorbeeld de voorzitter. Geef een bedrag voor de eerste levensbehoefte voor de komende periode. Hanteer hierbij NIBUD-richtlijnen via de tool 'persoonlijk budgetadvies' (<https://service.nibud.nl/pba/>).

Handgeld

Een aantal diaconieën heeft een prima werkwijze dat elke diaken een bepaald bedrag aan 'handgeld' beschikbaar heeft, bijvoorbeeld 250 euro. Dit geld kan worden gebruikt voor ondersteuning zonder dat overleg vooraf nodig is. Daardoor kun je, wanneer dat nodig is, snel handelen. Op de eerstkomende diaconievergadering wordt vervolgens gerapporteerd over de situatie en wordt daarover 'goedkeuring' gevraagd. Zo wordt het besluit alsnog door de hele diaconie gedragen.

Tijdelijk

Vervolgens is het belangrijk om na te gaan of de financiële problemen rondom dagelijkse levensbehoeften tijdelijk (lijken te) zijn. In dat geval is, na de eerste hulp, het voldoende om de vinger aan de pols te houden. Het kan bijvoorbeeld best even duren voordat mensen hun uitgaven hebben afgestemd op een nieuwe inkomenssituatie. Maar na verloop van tijd hebben ze de financiële situatie weer onder controle. Als diaconie kun je in deze periode helpen bij een 'zachte landing'. Het kan ook zijn dat er bijvoorbeeld zo'n gat zit tussen inkomsten en uitgaven en dat meer nodig is dan een beetje tijd. Ook kan sprake zijn van (grote) schulden. In zo'n situatie is

meer nodig dan alleen acute financiële noodhulp en een oogje in het zeil houden.

Onderliggende problemen

Wanneer de problemen rondom dagelijkse levensbehoeften meer structureel lijken te zijn of een diepere oorzaak lijken te hebben, is meer inzicht in de situatie nodig. Voor goede hulp op de lange termijn moeten eventueel onderliggende problemen op tafel komen. Ga in zulke gevallen samen met een medediaken op bezoek en bespreek de situatie in alle openheid. Maak duidelijk dat je niet als controleur komt, maar dat je wilt helpen. Breng de situatie ook samen in gebed bij God en vraag Hem om hulp.

Maak vervolgens samen een overzicht van inkomsten, uitgaven en de totale schulden. Daarbij is inzicht in de financiële administratie nodig. Kijk vervolgens of optimaal gebruik is gemaakt van vergoedingen, subsidies e.d. (de zgn. voorliggende voorzieningen)¹.

Betrek eventueel eigen vermogen van de hulpvrager in uw overwegingen. Dat betekent niet dat iemand eerst al zijn vermogen moet opmaken voordat de diaconie kan of wil helpen! Bij het verstrekken van een bijstandsuitkering bijvoorbeeld, laat de overheid ook een deel van het eigen vermogen vrij. Zo mag een persoon ongeveer €5.400,- aan vermogen (spaargeld, etc.) hebben zonder dat dit gevolgen heeft voor de uitkering. En ook een overwaarde van €46.000,- op de eigen woning heeft geen gevolgen voor een uitkering.

Als de analyse is gedaan, kun je samen met de hulpvrager een plan van aanpak opstellen. Beschrijf daarin ook de afspraken over hoe

de onderliggende problemen door de steunontvanger zal worden opgelost. Wees duidelijk naar de steunaanvrager. Langdurige diaconale ondersteuning kan alleen worden verstrekt wanneer tegelijkertijd gewerkt wordt aan een structurele oplossing. Rapporteer het plan vervolgens aan de diaconie.

De diaconie neemt gezamenlijk een besluit over dit plan en geeft toestemming tot het geven van steun voor een maximaal aantal maanden. Dit kan zo nodig nog een aantal keren worden herhaald. Elke keer is opnieuw een besluit van de diaconie nodig. De diaconie wordt maandelijks gerapporteerd over de voortgang.

Bij onderliggende problemen kan doorverwijzen naar professionele hulpverlening nodig zijn. Zorg daarom dat je een goede diaconale sociale kaart hebt!

Niet direct dagelijks

Tenslotte staan we nog even stil bij het helpen in situaties die niet direct te maken hebben met de dagelijkse levensbehoeften. Dit betreft die situaties waarbij wel problemen zijn, maar waar nog wel in de dagelijkse levensbehoeften kan worden voorzien. Daarbij kan het om zowel financiële als niet-financiële hulpvragen gaan. Zoals gezegd is financiële steun van de diaconie niet het eerste waar dan aan moet worden gedacht. Toch kan de diaconie ook in deze situaties helpen. Er is immers wel degelijk een hulpvraag! Als financiële hulp niet aan de orde is, kan naast verwijzen ook zeker begeleiding/ondersteuning door de diaconie nodig zijn.

Een aantal doorverwijsopties zijn:

a) als de problematiek met een bedrijf te

maken heeft, is faillissement meestal de aangewezen weg;

- b) als de problematiek met schulden te maken heeft, is (professionele) schuldhulpverlening noodzakelijk. Kijk daarnaast eens naar het project 'schuldhulpmaatje' (www.schuldhulpmaatje.nl);
- c) als de problematiek met psychiatrische problemen of verslaving te maken heeft, is (professionele) hulpverlening noodzakelijk.

Als het gaat om vakanties, lidmaatschap van een

sportclub of muziekvereniging of iets dergelijks speelt de lokale context een belangrijke rol. Wat is 'normaal' in de omgeving en eigen gemeente? Is er sprake van sociale uitsluiting als de hulp niet wordt toegekend? Kijk voor diverse mogelijkheden ook eens naar de volgende websites:

- <http://www.leergeld.nl/>
- <http://www.jeugdcultuurfonds.nl/>
- <http://www.jeugdsportfonds.nl/>
- <http://www.stichtingzonvakantie.nl/>

Verlegenheid

Van oudsher is (financiële) ondersteuning een wezenlijke taak voor de diaconie. Toch ervaren veel diakenen nog geregeld een stuk verlegenheid wanneer ze een steunaanvraag krijgen. Want wat moet je dan precies doen? En wat komt er allemaal bij kijken? Wat vraag je allemaal? Wanneer vraag je inzicht in de administratie? Verstrekken we als diaconie een lening of een gift? Deze handreiking wil diakenen daarin tegemoet komen. We hopen dat diakenen geholpen zijn met de praktische stappen in dit document. En dat het zo mag bijdragen aan een liefdevolle en barmhartige ondersteuning van mensen in moeite.

¹ Voorliggende voorzieningen zijn die algemeen gebruikelijke sociale voorzieningen buiten de hulp van de diaconie om waar de hulpvrager gebruik van kan maken en die er voor zorgen dat iemand weer financieel zelfstandig is. Deze sociale voorzieningen (denk aan uitkeringen, toeslagen, maar ook het vinden van betaald werk) gaan voor de hulp van de diaconie. Een voedselbank is géén voorliggende voorziening.

De handreiking

1. Betreft het financiële nood op het vlak van de dagelijkse levensbehoeften zoals eten, kleding, huisvesting, energievoorziening e.d.?

- a) Ja? Ga naar vraag 2.
- b) Nee? Dan is financiële ondersteuning door de diaconie *meestal* niet aan de orde. Ga naar punt 6.

2. Zijn de financiële problemen acuut, dat wil zeggen dat er voor de komende dagen/weken niet kan worden voorzien in de dagelijkse levensbehoeften?

- a) Ja? Ga naar vraag 3.
- b) Nee? Dan is er tijd voor breder overleg. Ga naar punt 5.

3. Helpen bij acute financiële problematiek:

- a) doe een **kort** onderzoek naar de feiten; is het verhaal overtuigend?;
- b) overleg (eventueel) met de voorzitter van de diaconie;
- c) geef een bedrag voor de eerste levensbehoefte voor de komende periode (zie hiervoor de NIBUD-richtlijnen)*;
- d) herhaal dit zo nodig nog twee keer;
- e) rapporteer op de eerstkomende diaconievergadering en vraag goedkeuring over je handelen.

4. Lijken de financiële problemen tijdelijk, zeg maximaal vier weken?

- a) Ja? Na het helpen van punt 3 de vinger aan de pols houden.
- b) Nee? Dan is naast acute steun ook verder overleg noodzakelijk. Ga naar punt 5. (nee: er is bijvoorbeeld een gat tussen inkomsten en uitgaven of er zijn (grote) schulden)

5. Helpen bij 'niet acute' of 'wel acuut maar niet tijdelijke' financiële problematiek:

- a) ga samen met een medediaken op bezoek;
- b) doe onderzoek naar de feiten; evt. onderliggende problemen moeten op tafel komen;
- c) onderzoek of optimaal gebruik is gemaakt van vergoedingen, subsidies e.d. (de zgn. voorliggende voorzieningen)**;
- d) betrek evt. *eigen vermogen* van de hulpvrager in uw overwegingen;
- e) rapporteer aan de diaconie en doe een voorstel; beschrijf ook afspraken over hoe evt. onderliggende problemen door steunontvanger worden opgelost;
- f) (langduriger) diaconale ondersteuning kan alleen worden verstrekt wanneer tegelijkertijd gewerkt wordt aan een structurele oplossing;
- g) de diaconie geeft toestemming tot maximaal x maanden;
- h) herhaal dit zo nodig nog x keer, elke keer is opnieuw een besluit van de diaconie nodig;
- i) maandelijks wordt de diaconie gerapporteerd over de voortgang.
- j) doorverwijzen ivm onderliggende problemen kan nodig zijn, zie punt 6.

6. Helpen bij financiële problemen die niet direct te maken hebben met dagelijkse levensbehoeften:

Voor veel van de onder dit punt genoemde situaties geldt dat er wel een hulpvraag is en dat er dus ook echt hulp nodig is! Als financiële hulp niet aan de orde is, kan naast verwijzen ook zeker begeleiding/ondersteuning door de diaconie nodig zijn.

- a) als de problematiek met een bedrijf te maken heeft, is faillissement meestal de aangewezen weg;
- b) als de problematiek met schulden te maken heeft, is (professionele) schuldhelpverlening noodzakelijk;
- c) als de problematiek met psychiatrische problemen of verslaving te maken heeft, is (professionele) hulpverlening noodzakelijk;
- d) als het gaat om vakanties, lidmaatschap van een sportclub of muziekvereniging o.i.d. speelt de lokale context een belangrijke rol. Wat is 'normaal' in de omgeving? Is er sprake van sociale uitsluiting als de hulp niet wordt toegekend?

* Voor mensen die niet met geld kunnen omgaan, moet overwogen worden giften in natura te geven.

** Voor mensen die van een uitkering leven, is overleg met de sociale instanties noodzakelijk.

De richtlijn is te downloaden vanaf www.diaconaalsteunpunt.nl

Column

Op naar de vereniging

En hoe is het in Dalfsen?

Een oude bekende ontmoette ik in Zwolle. Hij is een gearriveerde zakenman, schaapjes op het droge.

Nou, ik mag niet mopperen. Mooi dorp, fietsvriendelijk. Trouwe mensen. Er staat veel te koop, je kunt maar uitkiezen. Je bent welkom. Hij keek me aan. Hij dacht: is hij nou zo onnozel of speelt hij dat.

Nee, ik bedoel kerkelijk. Jullie staan regelmatig in de krant. Breuk na breuk, scheur na scheur.

Er was een terrasje in de buurt. Ik vroeg hem of hij wat tijd had in zijn gejaagde bestaan. Dat had hij. Ik vertelde hem dat ik de ontwikkelingen verschrikkelijk vond. Ik gaf als voorbeeld een ouderling met wie ik jaren in de kerkenraad had gezeten en die nu anders koos. Ik ging in op dat woord *binnenverbanders* en zei hem dat het verband nu lossier was. Je komt elkaar niet meer tegen rond de avondmaalstafel.

De eerste broeders noemen zich dolerenden, zei ik, en je weet dat er in de kerkgeschiedenis ook een Doleantie is geweest, en dat er na zes jaar een Vereniging kwam, maar bij ons kwam er een Doleantie-2, al na een jaar. Triest, intriest. Ik ben het niet met ze eens, maar ik kan ze goed begrijpen.

Toen ging zijn mobiel en hij moest weg.

Ja, ik kan het goed begrijpen. Ik heb in mijn boekenkast een schrift met een inleiding die ik hield begin zestiger jaren voor de jeugdvereniging Pro Rege. Ik beweer daarin dat de christelijk gereformeerden de kerk scheurden toen ze in 1892 niet meegingen met de Vereniging. Hoe kwam ik daarbij? Door een idee van een dominee -uitgewerkt in een

boek/brochure - over te schrijven en me eigen te maken. Zo gaat dat dus: er is een voorganger (of er zijn meerdere) die kerkleden warm maken voor een mening en die je goed uitkomt door de gangbare mening in een bepaalde tijd, of door gewoon niet zelfstandig te denken, of dat jouw karakter zich veilig voelt bij een overzichtelijke leer, enz.

Die inleiding hield ik als voorbereiding op samensprekingen tussen onderlinge jongensverenigingen van beide kerken...

Ik kan de broeders en zusters in Dalfsen dus heel goed begrijpen, maar ik ga wel een andere weg, want ik geloof dat de uitleg van de leer van de kerk - zeg maar uit de zestiger en zeventiger jaren van de vorige eeuw - niet normatief blijft voor deze tijd. Er zijn vrij veel wel erg vaste overtuigingen geweest die nagewogen moeten worden. Hoe? Vanuit de Bijbel.

En niet vanuit de belijdenisgeschriften? Ja ook, maar niet vanuit een eenzijdige, dwingende uitleg van die geschriften door een scribent, een synode, enz.

En niet vanuit de kerkgeschiedenis? Ja ook, maar niet vanuit menselijke waarheden die bijna door een hotline met God zouden zijn ontstaan.

Ons zoeken blijft mensenwerk, met zwakheden. En als die ultieme zekerheden nu eens wat afgezwakt worden, is er m.i. weer kans op een Vereniging.

lenze l. bouwers

Kerkrecht

"Het is verder een heel gelovige jongen"

Kornelis Harmannij

Over twee fasen in de tucht

Fred de Bruin is een eenvoudige vent. Weinig opleiding, maar met een fijne neus voor zaken. Daarvoor reist hij heel de wereld rond. Hij maakt er geen geheim van dat hij dan "net als de zeelui vroeger" wel eens gebruik maakt van dames die seksuele diensten aanbieden. Hij voelt zich daar niet schuldig over, want hij is ongetrouwd. "Niemand heeft er last van." Hij vindt het zelfs menslievend: "Ik betaal die meiden er goed voor. Hebben ze weer een maand te eten". De ouderlingen zijn het daar niet mee eens. Ze houden Fred af van het avondmaal. Maar hij zet zijn vrije leven onbekommerd voort. De kerkenraad aarzelt: Hoe nu verder? Een volgende stap van censuur? En hem ten slotte excommuniceren? Daar heeft een aantal ouderlingen toch wel moeite mee. Want "het is verder een heel gelovige jongen".

Soms lijkt het een ijzeren procedé. Wanneer je als kerkenraad eenmaal de stap hebt genomen om iemand de toegang tot het avondmaal te ontfeggen, kun je niet meer terug, alleen nog vooruit. Ja, tenzij iemand zich bekeert van zijn zondig gedrag. Maar er zijn er altijd die weigeren om in te zien dat het zonde is. En dan lijkt je niet anders te kunnen doen dan voortgaan op de weg van de kerkelijke tucht: afkondiging aan de gemeente en tot slot iemand buitensluiten.

Terugschrikken

Maar de ernst van de excommunicatie is juist dat het verbonden is met iemands eeuwig behoud. Buitensluiting uit de gemeente is een buitensluiten uit het Koninkrijk van God! En is dat oordeel gerechtvaardigd, wanneer iemand zich verder laat kennen als een meelevend gemeentelid, iemand die dagelijks bidt, iemand die regelmatig in de kerk komt, iemand die het meent wanneer hij zegt

dat hij zonder God niet leven kan?

Begrijpelijk dat kerkenraden ervoor terugschrikken om in zo'n geval het zwaarste oordeel uit te spreken. En begrijpelijk ook dat ze daarom aan het begin al aarzelen om de weg van de tucht op te gaan. Hooguit wordt besloten tot een tijdelijke ontzegging. Als dat niet aanslaat, wordt de betrokkene evengoed weer toegelaten tot het avondmaal. Want je kunt hem toch niet eindeloos blijven afhouden?

Fasering

Bij het ontwerp voor een nieuwe Kerkorde (de zgn. Werkorde) hebben we deze impasse willen doorbreken. Daartoe is de tuchtweg, sterker dan in de huidige Kerkorde, opgedeeld in twee fasen.

De eerste fase is die waarin we alle middelen die ons ten dienste staan op gepaste wijze inzetten om de zondaar tot inkeer te brengen en zo te redden. De buitensluiting is daarbij nog

In de eerste fase zetten we alle middelen in om de zondaar tot inkeer te brengen

niet direct in beeld, zeker niet in de zin van onvermijdelijk gevolg.

Alleen wanneer blijkt dat deze eerste fase zinloos is of na verloop van tijd zinloos is geworden, omdat de betrokken zondaar zich niets aan Gods woord gelegen laat liggen, wordt de tweede fase ingeluid, waarin we afscheid nemen van deze broeder. Een afscheid waarvan we weten dat wanneer hij zich niet bekeert, het voor eeuwig zal zijn.

Opbouw

Deze fasering verklaart de opbouw van art. D3 van de Werkorde. In art. D3.1 worden de drie bijbelse middelen om iemand van zonde te redden naast elkaar gezet: het vermaan (Matt. 18:15), de ontzegging (I Kor. 5:11) en de publicatie (I Tim. 5:20).

In art. D3.2 wordt daarna gesproken over de buitensluiting. Niet als vierde middel, maar als een middel van geheel andere orde. Buitensluiting is namelijk niet het logische vervolg op de andere middelen, maar betekent juist dat de toepassing van de andere middelen noodgedwongen wordt afgebroken.

Verder wordt de fasering zichtbaar in art. D9.2. Buitensluiting vraagt om een afzonderlijke bewilliging van de classis. Ook in de eerste fase was je al bij de classis geweest, namelijk om toestemming te krijgen voor de inzet van het tot dan toe zwaarste redmiddel, dat van de publicatie. In de tweede fase vraag je toestemming voor een radicale wending in de tucht, namelijk het beëindigen van de voorgaande intensieve bearbeiding van de zondaar. Greep je hem tot dusver steeds vast, nu laat je hem los.

Binnen en buiten

Deze opdeling in twee fasen is niet rechtstreeks uit de Bijbel af te lezen, maar vindt

er wel steun, met name in de beide klassieke teksten voor de kerkelijke tucht: Matt. 18 en I Kor. 5.

In Matteüs 18 is er de wending in blikrichting. Was de focus in vers 15 nog gericht op het behouden van de zondaar voor de gemeente, in vers 17 raken de gemeente en de zondaar elkaar volledig kwijt. Die wending gaat niet abrupt, zo leert Jezus ons: je kunt niet vroeg genoeg beginnen met iemand in kleine kring te vermanen en hem zo te behouden. Maar voor hardnekkige zondaren komt die wending er wel.

In I Korintiërs 5 maakt Paulus het onderscheid tussen 'buitenstaanders' en 'leden van de gemeente' (vers 12). Het middel van de ontzegging van het avondmaal hoort typisch binnen de gemeente. De blikrichting is dan gericht op de redding van de zondaar (vers 5). Bij buitenstaanders past meer terughoudendheid. Wat niet betekent dat je zonder problemen wel met hen zou kunnen eten, zo blijkt uit I Kor. 10 (met name vers 21). Maar je laat ze over aan het oordeel van God: 'Buiten is de plaats voor de honden die zich bezighouden met toverij en ontucht, met moord en afgodendienst, voor iedereen die de leugen koestert en ernaar handelt' (Openb. 22:15). Horen we hier niet de echo van Jezus' woorden uit Matt. 18:17: 'behandel hen dan zoals je ook een heiden of een tollenaar behandelt'?

Er is verschil tussen intensieve tuchttoefening (inclusief ontzegging) over wie je nog wilt redden enerzijds en afstandelijkheid tegenover hen die we moeten beschouwen als buitenstaanders anderzijds.

Ondubbelzinnig

In het geval van Fred de Bruin betekent dit dat de kerkenraad zich vrij mag voelen om alle middelen in te zetten die hij nodig acht

om deze broeder tot bezinning te brengen, inclusief de ontzegging van het avondmaal en eventueel de bekendmaking aan de gemeente. Er is geen wet die bepaalt dat deze tuchttoefening na verloop van tijd noodzakelijk moet leiden tot volledige excommunicatie. Buitensluiting komt pas aan de orde wanneer Fred ondubbelzinnig duidelijk maakt dat hij geen boodschap heeft aan het Woord van God.

De tuchttoefening is inderdaad mede bedoeld om hem voor die keus te plaatsen: kies je

voor de gehoorzaamheid van het geloof of ga je blind af op je eigen gevoel? Maar zolang Fred regelmatig in de kerk blijft komen, de ouderlingen welwillend ontvangt en nog steeds laat merken dat hij - hoe eigenwijs ook - nog altijd de nabijheid zoekt van de hemelse Vader van Jezus Christus, hoeven de ouderlingen zich niet gedrongen te voelen om hem definitief buiten de gemeente te sluiten. Laten ze liever heel lang door gaan met de kerkelijke tucht, om deze broeder voor de gemeente van Christus te behouden.

Kies je voor de gehoorzaamheid van het geloof of ga je blind af op je eigen gevoel?

Seksueel misbruik verstikt

Meldpunt seksueel misbruik in pastorale of kerkelijke relaties

Voor advies, informatie en begeleiding als er sprake is van seksuele intimidatie of misbruik binnen de gemeente.

Wij zijn bereikbaar op alle werkdagen tussen 9.00 en 17.00 uur.

de driehoek
gereformeerde maatschappelijke dienstverlening

Je mag er zijn!

Meldpunt:
Telefoon 038 - 42 32 125
Internet: www.dedriehoek.nl

